

KROJE NA PODLUŽÍ A HODONÍNSKU

MÍSTNÍ AKČNÍ SKUPINA DOLNÍ MORAVA

Zpracovala Jitka Matuszková

KROJE NA PODLUŽÍ A HODONÍNSKU

MÍSTNÍ AKČNÍ SKUPINA DOLNÍ MORAVA

Zpracovala Jitka Matuszková

Lidový oděv

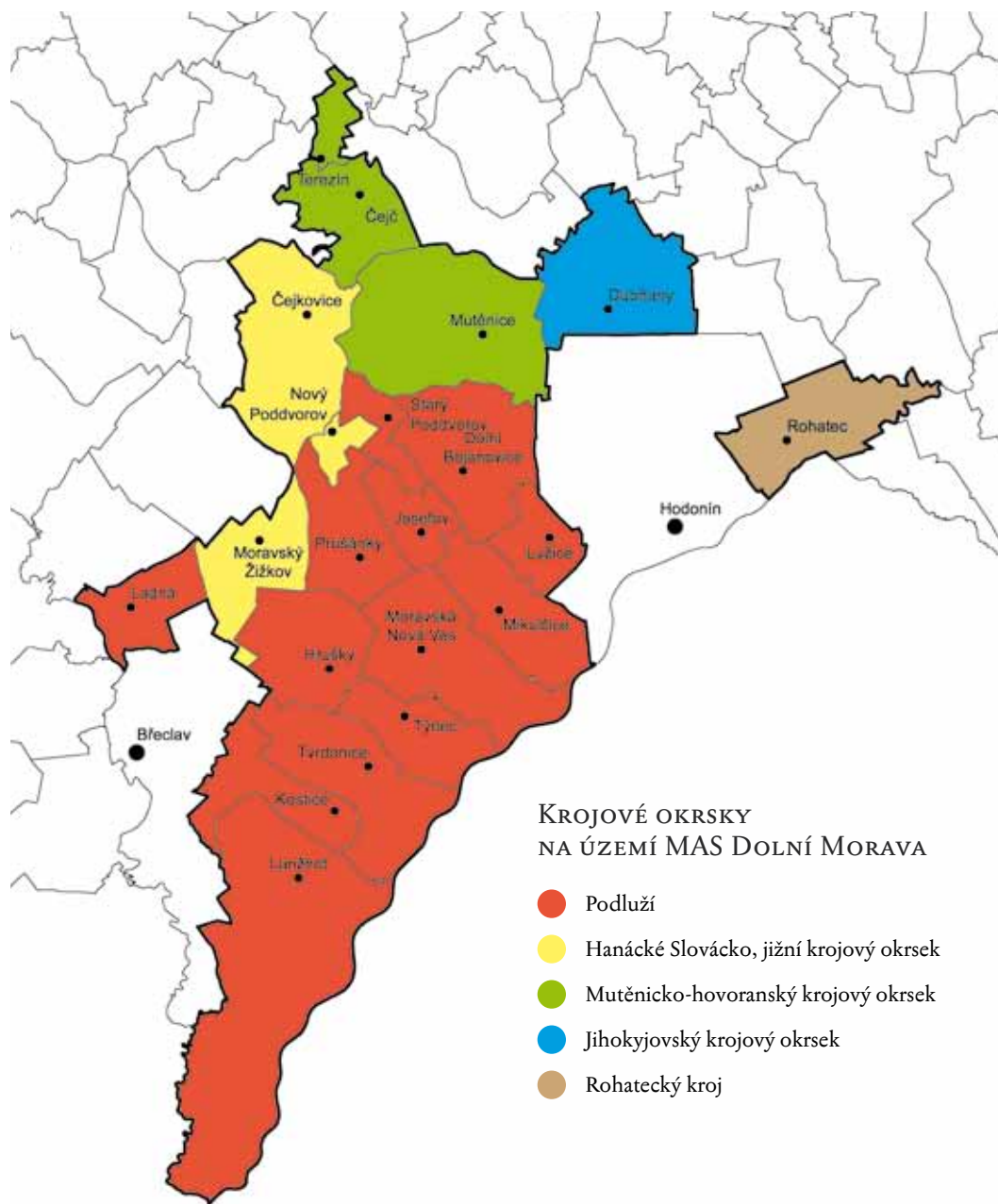
Oděv v našich klimatických podmínkách především ochraňoval člověka před vlivy vnějšího prostředí, vedle toho však vypovídal také o zaměstnání, pohlaví, věku, stavu (svobodní, ženatí, vdané, svobodné matky, vdovy), společenském postavení, o estetickém cítění svého nositele a v neposlední řadě i o příležitosti, pro kterou se oblékal. Rozdíly spočívaly v množství oděvních součástí, jejich výběru, kvalitě použitého materiálu, výzdobě aj. Zhruba od přelomu 17. a 18. století byl lidový oděv již diferencován a plní funkci znaku regionální a lokální příslušnosti. Oblečení reagovalo na módní podněty i na rozvoj textilního průmyslu od konce 18. století. Vývoj oděvu ovlivňovaly společenské změny (např. zrušení poddanství), válečné události i industrializace, nezadržitelně pronikající na vesnici a poznamenávající způsob života rolnického obyvatelstva, avšak díky známé konzervativnosti rolníků přežívají v lidovém oděvu archaické prvky vedle prvků novějších. Změna způsobu obživy přispěla k odkládání lidového oděvu a jeho nahrazování konfekčními výrobky nejprve u mužů. „*Mušský kroj byne, stále*

více se podobá městskému.... Jen u starších lidí zachovaly se konopné košile i gatě, kordule. Lajblů starých již není“, dočteme se v Šoupalově pozůstalosti z dvacátých let 20. století uložené v hodonínském okresním archivu. A vzápětí se dovídáme, že je to ovlivněno novými materiály, neboť se již nepěstuje konopí a netká se z něj plátno. Ženy začaly nahrazovat kroj městskými šaty ve větší míře až od poloviny 20. století. Tempo odkládání domácího lidového oděvu a přejímání městské módy se zrychlovalo. Jen starší lidé setrvali u svého ověřeného způsobu oblékání, avšak po jejich odchodu lidový oděv z každodenního užívání zcela vymizel. Slavnostní forma kroje se nadále uplatňovala a uplatňuje pouze při obřadních a svátečních příležitostech. Nositeli kroje pak již nejsou všichni obyvatelé obce, nýbrž pouze ti, kteří chtějí jeho oblečením podtrhnout výjimečnost události, demonstrovat svou lokální příslušnost a vyjádřit úctu k tradici. Nejnovější trend péče o tradice předků se projevuje obnovením již zaniklých oděvních součástí, např. halen, bílých kožíšků, kožichů, šub aj.

Obce MAS Dolní Morava náležejí k několika etnografickým podoblastem Slovácka, a tím i k několika krojovým okrskům, jak je stanovil počátkem 20. století Josef Klvaňa převážně na základě příslušnosti ke správním a církevním celkům. Současné bádání se přiklání k členění podle regionálních typů, určených stříhem oděvních součástí a zejména rozdíly ve svátečním oděvu.

Krojově tedy uvedené obce řadíme k oděvnímu typu jihovýchodní Moravy, konkr. k **okrsku podlužáckému** (Dolní Bojanovice, Hrušky, Josefov, Kostice, Ladaná, Lanžhot, Lužice, Mikulčice, Moravská Nová Ves, Prušánky, Starý Poddvorov, Tvrdonice, Týnec), **jižní části krojového okrsku hanácko-slováckého** (Čejkovice, Moravský Žižkov, Nový Poddvorov, i když tam převzali kroj podlužácký), **okrsku jihohykovskému** (Dubňany); dále je to starší typ kroje **okrsku mutěnicko-hovranského** (Čejč, Mutěnice, Terezín), který představoval mezistupeň mezi krojem jihohykovským a podlužáckým, zatímco svébytný **rohatecký kroj** se vyznačuje vlivy podlužáckými, kyjovskými a strážnickými.

Nejstarší známé vyobrazení podlužáckého kroje – svobodná dívka z Břeclavi

*Nejstarší známé vyobrazení podlužáckého kroje – šohaj z Břeclavi
Kvaše převzatý z publikace Miroslavy Ludvíkové Moravské a slezské kroje. Brno 2000*

Podluží

Alois Zeman v nejstarší známé studii o Podlužácích, která vyšla v roce 1811, považoval za Podlužáky obyvatele Břeclavi, Lanžhota, Kostic, Tvrdonic, Týnce, Moravské Nové Vsi, Hrušek, Ladné, Staré Břeclavi a řadil k nim i obyvatele některých dolnorakouských obcí. František Bartoš v roce 1885 již k Podluží počítá také Prušánky, ale poznamenává, že podlužácké červenice se v obcích dnešního severního Podluží rozšířily teprve koncem sedmdesátých let 19. století.

Nejstarší doposud známé vyobrazení podlužáckého kroje pochází z roku 1814. Svobodná Břeclavanka je oděna ve žluté soukenné sukni do půli lýtek s karmínovou stuhou nad okrajem, v široké bílé zástěře lemované u spodního okraje krajkou, v živůtku vpředu šněrovaném, v baňatých

rukávcích s taclemi zdobenými u horního okraje modrou výšivkou a s černě vyšitým obojkem. Dívka má vlasy nad čelem rozděleny pěšinkou – „půtcem“ – a spleteny do dvou copů, v týle překřížených. Účes kryje tvrdý čepce – rožky – s barevně vyšívanou šatkou a s barevnými ficlemi. Šohaj z Břeclavi má na sobě modré soukenné nohavice zdobené světlemodrým šňurováním a u punktu podložené červeným sukнем, připevněné k tělu tenkým opaskem dvakrát omotaným. Košile s modře vyšitým stojáčkem má široké otevřené rukávy a přes ni má chlapec oblečenu modrou, černočerveně kvítkovanou vestu, vpředu s typickým výstřihem ve tvaru O. Hrotek na hlavě je zdoben červenou stuhou, kytkou a kosírkem. Tvarovaný horní okraj holínek s nízkým podpatkem je červeně lemován.

Cenným dokladem jsou i litografie, které pořídil Wilhelm Horn v roce 1836 na lidové slavnosti v Brně, uspořádané na počest korunovace Ferdinanda V. a jeho ženy Marie Anny. Dvě z třiceti litografií zachycují svobodný, pokaždé jiný pár z břeclavského panství. Málo známá je olejomalba asi z 40. let 19. století, pocházející z lichtenštejnské sbírky a uložená v depozitáři lednického zámku, na níž malíř zobrazil dívku v rožkách a tři muže: svobodného ve svátečním oděvu, mužáka v haleně a stařečka v třaslavicích a bílém kabátku.

Hornovy ilustrace doplňuje slovní popis z téhož období od Albina Heinricha. Ten uvádí, že mužská košile je na okrajích rukávů lemována černým, červeným nebo modrým vroubením. Přes oděv se nosí dlouhý plášť modrý nebo bílý, podle

autora střižený z plátna, lemovaný šňůrami, ovšem nezapnutý. Na všední den bílé konopné oblečení a halena, na hlavě malý zašpičatělý klobouk se srolovanou kempou. Mládenci klobouk zdobený stuhami a perím. O ženském kroji se rozepisuje více, dokládá splétání vlasů do lepenkového čepce potaženého hedvábnou látkou. U vdaných žen je tento čepce vzadu zakryt obdélným vyšívaným dýnkem se zlatými nebo stříbrnými prýmkami. Na velké svátky se kolem čepce váže mušelinová šatka s krajkou a černou nebo bílou výšivkou. Sukně sahají až po lýtky. Zvláště vyzdvihuje umné vyšívaní rukávců. Jako hlavní znak mužského oděvu se uvádí fialková barva. A v Lanžhotě se dodnes říká chlapeckým nohavicím fjučky, byť mají červenou barvu. Beda Dudík se v roce 1873 poprvé zmiňuje o červených nohavicích pro svobodné a košili opatřené úzkými pentličkami. Klobouk bez stříšky je nahrazen kulatým kloboukem se širokou stříškou, u svobodných ozdoben blýskavými tretami a květinami (od roku 1868 jimi zásobuje továrna na pozamenterie – Kühmayerova továrna na textilní galanterii v Bratislavě).

Dokumentaci krojových prvků pořizoval již před polovinou 20. století brněnský veterinář Joža Dostál a řadu svých poznatků publikoval časopisecky. Díky své zoologické orientaci přesvědčivě určil, že podlužácký kosířek pochází z posledních ramenních per na křídlech jeřába popelavého.

Červenice převzali Podlužáci buď od husarů (obtažené nohavice zavedl v armádě František Lotrinský v 18. století – zemplínské nohavice, šněrování z francouzské módy, červené obtažené nohavice oblíbené

ny u šlechty již od středověku – vysloužilců se vrátil v uniformě), anebo od pandurů – chorvatské nepravidelné pěchoty v rakouských službách, jejichž prostřednictvím se dostaly do lidového prostředí.

Sváteční chlapecký kroj oslňuje kontrastem červených soukenných nohavic a bílé košile se širokými rukávy vyšívanými v několika pásech nad sebou bílou prolamovanou výšivkou. Košile ke slavnostnímu kroji je ušita z jemného batistu s rukávy z organtýnu-molu a říká se jí molová (*molovica*) či *katrovica*. Košile má vyšívaný *punt* – rozparek u krku a stojáček. Košile se uvazuje na dvě smyčky pod krkem a na dvě na pravém rameni šňůrkami, tzv. *zvradlovými*. Kolem krku je uvázán *šátek*, který je u svobodných jasně červené barvy z paterového hedvábí s vytkávanými květy. Šátek je sešit do tvaru, který připomíná vázanku, a na koncích má navázán jemné trásně. Vesty zvané *lajbl* bez rukávů jsou krátké, bohatě zdobené stuhami a portami, ušité jsou z paterového hedvábí. Na levé straně *lajblu* jsou připnuty malované stuhy uvázané na smyčku (*Lanžhot*), nebo naskládané do vějíře tak, že konce mašlí splývají až po kolena. Ostře červené soukenné nohavice zvané červenice (v Lanžhotě *fjučky*) těsně obepínají tělo a jsou kolem švů, na stehnech a na zadním díle umně šňurovány tmavě modrými sutaškami a pestře vyšívány. V zástrihu nohavic nechybí vyšívaný dírkový kapesníček. Boty z jemné kůže mají vysokou pevnou holeň se zelenou výšivkou, lokálně odlišnou, a podpatek s mosaznou podkůvkou. Přední část holínky je ozdobena dlouhým hedvábným štrápcem (*šongolem*) fialové barvy. Nezbytným doplňkem chlapeckého svátečního

kroje je nízký klobouček bez stříšky, celý posítý barevnými šmuky s voničkou z umělých květů. Největší pýchou podlužáckých šohajů je *kosířek* z jeřábiho peří, speciálně upravovaný a bělený. V chladnějším počasí a pro zvláštní příležitosti oblékají chlapci bílý soukenný ratýňák – krátký kabátek do pasu s červeným podložním reverš a rukávů, zdobený množstvím perleťových gombíků, nebo kabaňu – tmavý látkový kabátek stejného střihu.

Při některých letních muzikách si ale chlapci oblékají trslavice z bílého bavlněného plátna. Přes ně si uvazují světlemodrou plátěnou zástěru, u spodního okraje s pruhem barevné výšivky. K trslavicím náleží plátěná šňůrková košile s červeným hedvábným šátkem a na hlavu húseňák nebo slaměný klobouk.

U ženatých mužů jsou obvyklým oblečením *mužácké šaty*. Skládají se z černého kabátku oblékaného na plátěnou košili, která je méně zdobná než sváteční molová a místně se jí říká také *dírovica*. Kabátek – kabaňu – je přiléhavý se strojovou výšivkou ozdobenými manžetami a *revery* a vyšitím zdobenou kapsičkou. Šátek uvázaný u krku je u ženatých podle lokality červené nebo černé barvy. Jen v některých obcích na Podluží mají ženáci ušity nohavice z tmavě modrého nebo černého sukna zdobené šňurováním, místně nazývané *černice*. Jinak nosili ženáci také rajtky nebo tmavé soukenné nohavice bez zdobení. Mužácké šaty se šily z různých látek od sukna přes manšestr až po lehčí oblekové látky. *Húseňák* je u ženatých zdoben pouze jednou řadou šmuků nebo černou pentlí, případně růžičkou.

Sváteční dívčí kroj tvoří velmi široké molové (dříve batistové) rukávce raglánového střihu; jsou v nadloktí staženy do baní a k nim se samostatně přivazují krajkové volány – *tacle*. Kolem krku mají děvčata velký čtvercový límeček vyšíváný bílou plnou nebo prolamovanou výšivkou a lemovaný vláčkovou krajkou. Říká se mu *obojek*. Přes obojek se ještě uvazuje *krézlík* (vyjma Lanžhota), malý úzký límeček z tylu naskládaných mašliček a malované mašle uvázané pod krkem na *smečku*. Dívčí „*lajbl*“ se podobá chlapeckému a stejně jako on má drobné lokální odlišnosti v barevnosti. Podlužácká děvčata si oblékají postupně až osm spodnic – kasaníc, zvláštním způsobem nažehlených, aby byla dívka správně *natrčená*. Spodničky se opasují od nejkratší po nejdelší. Na ně se obléká *sukňa* vpředu hladká, nenabraná do pásu. Svrchní sukně se šije ze současných jednobarevných materiálů a někdy je zdobena drobnou výšivkou nebo ruční malbou, nad spodním okrajem je našito nejméně dvanáct stojatých sámků, které pomáhají dotvářet potřebnou „trčivost“ a žádaný tvar sukně při tanci i při chůzi.

Děvčata nosí sukně pastelových barev a obvykle se na hody převlékají i do několika různých sukní pro různé příležitosti – do kostela, na zábavu pod zeleným, do průvodu. Nejcennější součástí slavnostního kroje je molová (dříve batistová) zástěra zvaná *fěrtoch*, bíle vyšíváná v několika formách nad sebou a lemovaná vláčkovou krajkou. Dokud se vyšívalo ručně, výšivka byla podkládána trulem. Po 2. světové válce strojová výšivka vytlačila ruční vyšívání na rámu, čímž se změnil vyšívací styl. Strojové šití totiž neumožňuje podkládání

tylem a trutrem, takže tyto staré vyšívačské techniky ustoupily výšivce richelieu. Postupně také převládá oddělování jednotlivých forem na fěrtoších i rukávech chlapeckých košil ažurami na úkor starších sámků. Pas zdůrazňuje širší pinta, která se uváže na sukně, a vynikne tak bohatství řasnatých sukní, štíhlý pas a krátký *lajbl*. Přes tento opasek se ještě uvazuje stuha stejně malovaná jako mašle pod krkem i na rožkách. Boty – čizmy – jsou ušity z jemné kozinky a jejich měkká holeň je navrapena do varhánků. I dříve je děvčata mívala vyšity zeleně a žlutě s mosaznými podkůvkami a zeleně vyšitou patou. Rovněž ve výzdobě bot ale existují drobné lokální rozdíly. Sváteční oděv završuje úprava hlavy do zvláštního tuhého čepce, potaženého červeným ornátem, tzv. bagoňovým, kterému se říká „*rožky*“ nebo „*kokeš*“, s vějířem malovaných mašlí na temeni (ozdobě se místně říká *frča*, *kokeš* nebo *kobút*), jejichž konce splývají po zádech až do pasu. Vlasy musí být do rožků spleteny na zahrádku, což je účes připomínající krajku. Vlasy se rozdělí uprostřed cestičkou a nad čelem se na obě strany plete tenký copánek, z něhož se vytahují drobné zoubky – canglíčky, lemuující čelo a dotvářející tvar obličeje. Dříve si děvčata nechávala tento účes zaplétat z vlastních vlasů, ale móda krátkých střihů přiměla zapletačky, tak se říká ženám ovládajícím tento účes, aby zahrádku vyrobily jako přičesek, který se jednoduše na hlavu přiváže.

Jednobarevné hedvábné mašle postupně vystřídaly mašle malované. Na podlužácký dívčí kroj je třeba vymalovat šest metrů mašlí, na chlapecký tři metry bílých a tři metry barevných mašlí. Malování jednoho

podlužáckého souboru vyžaduje nejméně dvanáct hodin práce.

Vdané ženy nosí pro slavnostní příležitosti tzv. šaty či stejnokroj. Komplet stejné sukně a jupky, která má vzadu oblý šůsek a po obvodu a na okrajích rukávů je zdobena aplikací nebo tzv. *vzdušným vyšíváním* či *lístkovou parádou*, zvanou *správa*. Ke krku si uvazují molový obojek a šňůrky, které jsou vyšity bílou výšivkou stejně jako zástěra a obojek, konce jsou obvykle zašpičatělé a celkově jsou šňůrky kratší než malované mašle u svobodných. Sukně šatů je ze stejné látky a barvy jako jupky, ale v dolní části má opět stojaté sámký. Přes sukni je opásána zástěra bíle vyšíváná a lemovaná velkými vyšíváními zuby, *canglemi*, tzv. *canglovica*. Na hlavě nosí vdané ženy již jenom šátky uvázané pod bradu, s tištěnou, častěji však s ručně malovanou bordurou. Svrchní oděv představují vlnáčky – kvalitní libíkové – podle výrobce z Liberce – nosí se na strojno – na svátky, do kostela, podle vzorů a barevnosti existuje velký počet označení – perníkový (černý, s jemnými barevnými proužky – na pohřby), šohajový – s červenými pruhy, agrárnický – zelený, kachlové, tabulové aj. Orbajtovové – kašmírové vlnáčky se zlatým vyšíváním jsou určeny pro největší svátky, patří k nejvzácnějším. Levnější vlnáčky – zamotáky se nosily ve všední den.

Dětský oděv: Nemluvňata zavínutá v peřince mívala oblečena jen košílky, kabátky a na hlavě čepičku karkuli s velkou křepelicí (složenou mašlí). Batolata a děti předškolního věku bez rozdílu pohlaví se strojila do kartounových šatů vcelku, zvaných místně *kaboš*, *kabošek*, *pasnica*. Chlapečci se poznali podle kloboučku, děv-

čátka zase podle šátku. Odrostlejší chlapci nosili v létě konopné košile se šňůrkami, konopné gatě na gatňák, zástěry, klobouk či širůch s housenkami a štrápci. O svátčích kordulu z černého klotu, zdobenou řetízky, a čizmy se štrápci. V zimě na košili oblékali lajbl s dlouhými rukávy a kožíšek z kozí kůže. Odrostlejší dívky mívaly rubáč, konopné rukávce, moldonovou nebo kartounovou sukni, zástěru, vysoké nevrapené boty s podkůvkami, na hlavě šátky nebo vlnáčky, v neděli rukávce z bílého tenkého plátna, zdobené řetízky a šňůrečkami a k nim kordule z černého klotu, v zimě teplé kacabaje, vlnáky a vlnáčky.

Kroj se během času vyvíjel. Délka sukni sahala ještě před 1. světovou válkou do poloviny lýtek a zakrývala horní hladký díl vrapených čížem. Sukně se tedy zkrátily, zvýšil se počet spodniček, počet sámků na sukních, takže se původně štíhlý vzhled změnil ve zvonovitý. Rukávce raglánového střihu se od mladších příliš neodlišují,

snad jen použitým materiálem, kterým bylo původně jemné plátno. Límec byl vyšíván barevně, k nejslavnostnějším příležitostem měl výšivku černou. Bílá začala na Podluží zcela převládat až po polovině 19. století. Sváteční zástěra byla jednobarevná z hedvábné látky, lemovaná krajkou. Také lajbl byl méně zdobený a původně se šněrováním stahujícím oba přední díly a formující postavu. Před 2. světovou válkou si žena ke svátečním příležitostem k rukávům uvažovala na hlavu hedvábný šátek s trásněmi „šongoláč“ nebo „paterák“, hedvábný šátek s vetkanými květy (ze stejného materiálu se šijí lajblly a zhotovují rožky). Po válce již nebyl materiál k dostání, proto se šátky začaly malovat. Nevěsty mívaly na hlavě růžu nebo bílý věneček a k nim vlasy zapletené „na koš“.

Ženský všední oděv tvořený sukní, zástěrou, jupkou a šátkem na hlavě se dnes nosí i při svátečních příležitostech, jen jeho jednotlivé součástky jsou z kvalitnějších materiálů a sukně a jupka jsou ve stejné

barvě. Sváteční oděv ženy doplňují vyšíváním obojkem a šňůrkami a místo zástěry si uvazují canglový fěrtoch s jednou formou bílé výšivky u spodního okraje a na hlavu pak patří tibetový nebo hedvábný šátek s malovanou bordurou.

Chlapecký lajbl byl rovněž méně zdobený, z černého nebo tmavomodrého hedvábí s drobnými kvítky. Dnes jej nosí svatební družba. Každá vesnice v minulosti měla drobné odlišnosti – výšivky, úvaz mašlí na chlapeckém lajblu, guláč – húseňák s jinak upraveným točkem, jiný podklad lajblů a jiné barevné lemování, výšivky na čížmách apod. Dnes se již prvky prolínají, díky sňatkům si každý obléká to, co si přinesl z domova.

ZANIKLÉ SOUČÁSTKY: zavijačky, mentýky, šuby, kožuchy, bélešnice, červené kabátky dnes obnovují folklorní soubory a místní slovácké krúžky, mužácké a ženské sbory.

DOLNÍ BOJANOVICE

K růži nevěsty oblékaly modrou soukennou sukni se dvěma světlemodrými stuhami rozdílné šířky, našitými na spodním konci.

Děvčátka mívají na hlavě čepeček z jemného plátna s bílou výšivkou. Tvoří jej půlkruhově zakončené obdélníky s dvěma kónicky tvarovanými stuhami ze stejného materiálu jako čepeček. Stuhy se svazují v týle na smyčky, tím stáhnou onu podkovovitou část, která jemným zvlněním chrání zátylek. Čepeček je lemován úzkou kraječkou nebo zoubkováním.

K obřadnímu kroji s věncem je charakteristické zaplétání na koš.

Obřadní kroj z Dolních Bojanovic. Foto: Vladimír Židlický

Slavnostní kroj z Hrušek. Foto: Vladimír Židlický

HRUŠKY

Základem chlapeckého lajblu jsou červené květy. Dříve prý chlapi k muzikám mívali místo kosířků za housenkami na kloboučku zastrčeny snítky rozmarýnu a živé květiny, nejčastěji muškát, doplněný krušpánkem. Ženich oblékal na svatbu šubu, dlouhý kabát z tmavomodrého sukna podšitý a lemovaný beránčí kožešinou a na klobouku měl ženišské péro ze čtyř snítek

rozmarýnu, propletených různobarevnými stužkami. Nevěsta měla k obřadu růžovou sukni „tibétku“ a na hlavě „růžu“ s rozmarýnovým nebo myrtovým věnečkem.

Dívčí lajbl je nejčastěji lemován modře. Podle archivních pramenů existovala i drobná výšivka, nejčastěji v podobě srdíček, na ratyňácích nejen v červené, nýbrž také v modré barvě.

JOSEFOV

Charakteristickým rysem chlapeckého lajblu jsou červené květy. Třaslavicím zde říkají bělky.

Udrží se tu vynášení smrtnice na Smrtnou neděli – dvě stárky, které ji nesou, jsou oblečeny v jednobarevných podlužác-

kých šatech s černou správou, šaty jsou doplněny bíle vyšíváním obojkem a canglovicí nebo fěrtochem a pod krkem malovanými mašlemi, sahajícími téměř po okraj sukně. Na hlavě mají uvázaný bílý tibetový šátek s malovanou bordurou. Ostatní děv-

čata jsou oblečena v šatech, zástěře v pastelových barvách a s bílým malovaným šátkem na hlavě.

Dětskému čepěčku tu říkají holubička.

Mužáci mají húseňák ozdobený asparágem nebo jinou rostlou zelenou snítkou.

Sváteční kroj z Josefova. Foto: Vladimír Židlický

KOSTICE

Chlapeckým čizmám se zde říká štrapačky a srdce na nich vyšité označují jako tulipán.

Na dožínky a vinobraní oblékají děvčata tzv. červenice – červené plátěné nebo sloterové sukně, pod nimiž se nosí tři naškrobené spodničky, k tomu buď molové nebo plátěné rukávce a kordulku z černého sametu, dlouhou až do pasu, na přednici zdobenou stříbrnými *cimbálky* a mašličkami v pastelové barvě. Ve stejné barvě je pak mašle, již se kordulka uzavazuje na ramenou. Bleděmodrá zástěra bývala plátěná, nyní častěji popelínová, s pásem barevné strojové výšivky. Stejný polosváteční кроj se nosí i jinde na Podluží.

Šatky jsou v obci malované stejně jako ve Tvrdonicích.

Slavnostní кроj z Kostic. Foto: Vladimír Židlický

LADNÁ

Ladná byla bohatá dědina, proto tu měla děvčata na rozdíl od Staré Břeclavi vrapené čížmy, na kokeši tři páry malovaných mašlí, každý pár v jiné barvě a jinak malovaný.

Každá hořejší spodnička – kanafaska – je o 5 cm delší než předchozí, takže se překrývají, což dodává siluetě jiný tvar, než je tomu např. v Lanžhotě, kde jsou spodničky zarovnané.

Mužské čížmy jsou bez zlatých podkoviček, na holeni je geometrická trojúhelníková výšivka připomínající křesťanský symbol ryby, lemované fialovým filcem.

Červenice zde déle než jinde byly pouze modře šňurované.

Ratýňák je z namodralého nebo nazeleňalého sukna.

Slavnostní kroj z Ladné. Foto: Vladimír Židlický

LANŽHOT

Kroj v Lanžhotě se od jiných podlužáckých obcí v určitých detailech odlišuje a také se zde uchovaly některé starší typy materiálů a oděvních součástí. V Lanžhotě si rovněž vytvořili přísná pravidla, co se k jaké příležitosti obléká. K archaickým projevům oblékání patří obřadní dívčí kroj, který se bere na svatby, pohřby svobodných a církevní slavnosti. Vyznačuje se černou výšivkou a černou krajkou na obojku i na taclích. Stejná výšivka i krajka zdobí šatku uvázanou přes rožky. Šatka je zakončena *ficlemi* – širokou líčkovou krajkou z kopřivových nebo hedvábných nití smetanové barvy. Ještě koncem 19. století je vyráběla místní krajkářka. K těmto oděvním součástkám se obléká žlutá sukně z lehkého sukna, na spodním okraji lemovaná černými nebo tmavě červenými sametovými pásy. Spodnice – *kasnice* – se v Lanžhotě oblékají, až v počtu devíti, k slavnostnímu kroji navrapené, pro polosváteční kroj jsou určeny stejné spodničky, jen jinak vyžehlené, zvané „na mjaké“. Od 30. let 20. století se uplatňuje strojová výšivka, ta neumožňuje podkládání dírek tylem ani trutrem, proto některé vyšivačky vyplňují dírky pavůčky.

DALŠÍ ODLIŠNOSTI:

Děvčata nenosí krejzlík kolem krku, zato však spodní plátěnou košilku – košelu s krátkým rukávem ozdobeným strojovou krajkou.

Mašle v pase – dříve všude, jen v Lanžhotě ne.

Děvčata mají na výlet, letní taneční zábavu v přírodě, mašle široké pouze 5 cm, jinde se nosí ještě o 4 cm širší.

Dívčí čizmy mají canglíčkovanou podkůvku na podpatku.

Ve výšivce jsou stejně jako v malbě oblíbené pijavice (lusky), slimáci (připomínající číslici šest), hroženky nebo kostečky – hrozen složený z čtvercových bobulí.

K velikonoční muzice chodí děvčata v rukávcích, ale s bílým hedvábným šátkem na hlavě.

V úterý na hody se nepřevlékají za chlapce, nýbrž chodí v tzv. podlužáckých šatech.

Červenícím tu říkají fiauky.

Na lanžhotském chlapeckém lajblu jsou mašle uvázány na dvě smyčky. Lajbl chlapecký i dívčí je lemován sytou červenou barvou.

Trojúhelníkové složení kapesníčku, který si chlapci zastrkují do rozparku v nohavicích.

Chlapecké čizmy mají šev po stranách holeně vyšitý zrcadlovitě umístěnými dvěma písmeny B.

Mužácké nohavice jsou tmavomodré a vyšívání mužácké košile je bílé.

Bílý ratýňák se nosí k muzice na Štěpána a vzađu je vykrojen víc než v jiných obcích.

Červený kabátek se nosil na svatbu nebo pohřeb svobodného.

Slavnostní kroj z Lanžhota. Foto: Vladimír Židlický

LUŽICE

Přestože od konce 19. století přejímal kroj v Lužicích stále více jihopodlužáckých prvků, lze tu stále odlišit prvky kroje ze severního Podluží od těch z jižní části regionu. Rozdíly jsou patrné zvláště u chlapeckého svátečního kroje. Např. krátká vesta, nebo-li lajbl, je na severním Podluží červený, kdežto na jižním zelený. Lužičtí chlápci nenosí jihopodlužácký guláč, nýbrž húseňák, který je nižší než guláč a má kulaté dýnko. Také jeho výzdoba žinylkami (housenkami), korálky, zrcátky a skleněnými trapečky se od guláče liší. Rovněž tvar pérečka s točkem a kosířkem, kterému se ještě v polovině 20. století říkalo na severním Podluží řezál, je poněkud odlišný od jihopodlužáckého. A před polovinou 20. století nosili chlápci kosířek – řezál zasazený v točku téměř vodorovně vlevo. Dnes je zasazen vzpřímeně na střed húseňáku. Mašličku, kterou je pérečko svázáno, mají prý mít lužičtí chlápci bílou. V létě si chlápci zdobili a zdobí húseňák muškátem a snítkou asparágu. Rozmarýn byl vyhrazen pro zvláštní ženišské a mládenecké péro, k němuž se ovšem nenosil kosířek. Další drobnější rozdíly: punt sváteční molové košile je vyšíván bíle, kdežto na jižním Podluží červeně. Dnes se však toto rozdělení již tak přísně nedodržuje. Jinou odlišností je vyšívání kapesník – „šnuptychl“ do nohavic. Je z jemného bavlněného molu, má čtvercový tvar a je lemován úzkou strojovou kraječkou. Lužičané jej překládají do obdélníku. Starší kapesníky byly barevně

Slavnostní kroj z Lužic. Foto z archivu obce Lužice

vyšíváné, v současnosti již převažuje bílá výšivka. Čizmy bývaly hladké, bez výšivky a bez štrappců, teprve ve druhé polovině 20. století se i v Lužicích ujal zeleně vyšíváné čizmy, ozdobené dlouhým fialovým štrappcem. Barevné vyšívání červenic, tedy modře, žlutě a zeleně, sem proniklo z jižního Podluží po I. světové válce.

Všední oblečení mužů sestávalo v létě z konopných třaslavic, modré plátěné zástěry, šňůrkové košile s černě vyšíváním puntem, „holénkových bot“ a širůchu, kabaně, v zimě pak z látkových nohavic, kožšinové čepice hastrigánky a kožichu – duběňáku.

Vývojem prošly i fěrtochy u ženského kroje. Na počátku 20. století měly jedinou užší formu předkreslené výšivky u spodního okraje, později se uplatnily batistové zástěry zvané „tulandrové“ – pod-

le tylových vložek s bílou výšivkou. Ty už byly na spodním okraji zdobený paličkovanou krajkou. Svobodná děvčata tehdy k jupce s obojkem nosila vyšíváné šňůrky, byly však delší než dnes mají vdané ženy a spodní okraj byl pravoúhle tvarovaný, kdežto v současnosti je zašpičatělý. Ve dvacátých letech 20. století se nosily nanejvýš tři spodničky, v současnosti jich Lužičanky oblékají pět, přičemž svrchní je vždy o půl centimetru delší než předchozí spodnička. Jako první vrstva býval pod kasanicemi tzv. „žulán“, což byl srolovaný ubrus nebo vyčpaný pytel ve tvaru jelita, příp. „kasulka“, kratičká sukénka pod boky, nařasená a natuho naškrobená.

Teprve po válce se tady k rukávcům uplatnily rožky.

MIKULČICE

František Bartoš v roce 1885 poznamenává, že podlužácké červenice se v obcích dnešního severního Podluží rozšířily koncem sedmdesátých let 19. století

Mikulčice náležely od počátku 17. století k břeclavskému panství, a zdejší obyvatelé tak přicházeli často do kontaktu s Podlužáky. Je proto možné, že se tady podlužácký kroj ujal dříve než v ostatních obcích severního Podluží. Než se rozšířil, nosil se zde kroj mutěnicko-hovoranský, který byl v jednotlivých detailech podlužáckému podobný. Řadu let existovaly oba kroje vedle sebe, neboť staří lidé používali jednotlivé součástky původnějšího kroje až do konce života. Děvčata ale už zcela převzala podlužácký kroj, který se v průběhu století mění jen co do použitých materiálů, délky sukní, množství a způsobu zdobených detailů. Ve dvacátých letech 20. století si děvčata i ke svátečním příležitostem k rukávcům uvažovala na hlavu šátek „šongolový“ (hedvábný s trásněmi), nebo „lepáňový“ (hedvábný květovaný) a jen nejzámožnější dívky si mohly dovolit rožky, dnes je všechny dívky, které v kroji chodí, k rukávcům mají. A dřívější časově náročné zaplétání vlasů nad čelem „na zahrádku“ a v týle „na bělku“, k rožkům nezbytné, nahradily již zapletené paruky, které se na hlavu přivazují snadno a rychle. Zanikly tím nepatrné rozdíly při úpravě vlasů, jež mezi jednotlivými lokalitami existovaly.

Obřadní kroj nevěsty dnes známe jen z archivních pramenů. Josef Kopecký uvádí, že měla vlasy zapleteny „na zahrádku“, k nim věnec a v týle „krpelicí“, smyčku ze

šesti různobarevných hedvábných pentlí na čtyři prsty širokých, z nichž deset konců splývá vzadu až pod pás a dva visí přes prsa. Josef Klvaňa popsal „růžu“, dříve patrně rozšířenou na celém severním Podluží. Ne každá nevěsta si mohla růžu dovolit, proto ve 30. letech bývaly mikulčické nevěsty a družičky oblečeny jak v sukních a „bélešnici“, tak i v rukávcích a ve věncích na hlavě. Děvčata nosí pintu – tuhý opasek. Podkůvky na podpatcích čízem jsou žluté, čizmy zdobené zeleným vyšíváním.

Rozdíly chlapeckého svátečního kroje na severním Podluží jsou od kroje v jižní části očividnější. Punt sváteční, molové košile je v Mikulčicích vyšíván bíle, kdežto na jižním Podluží červeně. Červená výšivka může být jen na plátěných košilích, které nosí svobodní Mikulčané „přes pole“, tj. k přespolním muzikám. Červená barva zato převažuje na lajblu, kdežto na jižním Podluží mu dominuje zelená. Další odlišností je vyšívání šátek do nohavic, který si mikulčičtí chlapci skládají do obdélníku. Slavnostní pokrývkou hlavy není guláč, ale húšeňák, který je nižší s kulatějším dýnkem a od guláče se liší také jeho výzdoba žínkovými housenkami, korálky a skleněnými trapečky. Rovněž tvar pérečka s točkem a kosírkem je poněkud odlišný od jižního Podluží. Dřív svému milému uvila péro na neděli nebo na svátek dívka z rostlin pěstovaných za oknem nebo v zahradce. Nejoblíbenější květinou byl červený muškát a k němu kousek asparágu. Jen v zimě si chlapci húšeňák zdobili umělou květinou. Rozmarýn byl vyhrazen pro ženišské a mlá-

denecké péro, k němuž se ovšem nenosil kosírek.

Také obuv se od té na jižním Podluží lišila. Čizmy bývaly hladké, nevyšívané a bez štrápců. Štrápec i vyšívání sem prý donesl asi v 70. letech 20. století člen souboru Břeclavan. Ojediněle si některý parádník ozdobil čizmy štrápcem i dříve, ale ostatní mu jej uřezali. Jiným rozdílem oproti jižnímu Podluží je tmavomodrý nebo černý lajbl s rukávy – kabaňa, jehož přeložky jsou červeně vykládány a vyšívány. Nosí se hlavně k přespolním muzikám a večer.

Obdobně jako ženy i staří muži dlouho „dotrhávali“ modré soukenné nohavice mutěnicko-hovoranské. Později se šily nohavice látkové a ze stejného materiálu k nim i kabaňa. Límeček u košile se nejdříve spínal špendlíkem, teprve později se zavazoval na šňůrky. Starou oděvní součástíkou je halena z hrubého sukna v přírodní barvě. Jedinou ozdobou je úzké červené lemování a velký obdélný límeček, který se v případě nepohody přehazoval přes hlavu. Halena sahala až po kotníky a nosila se ve všední den i v neděli, doplněna černou beranicí „hastrygánkou“. Dnes halenu nosí hotaři při inscenování zarážení hory.

Kromě halen zmizely z užívání také kožichy. Starší byly bílé, stejně jako na Hovoransku, ale koncem 19. století se ujala móda dlouhých hnědých kožichů, lemovaných černou beránčinou a na zádech vyšíváných.

Dětské oblečení bývalo do dvou let stejné pro chlapce i děvčata: šatičky „šorpes“

a na hlavě vždy čepička „gargula“. Odrostlejší chlapci chodili v třaslavicích s modrou zástěrou, děvčata v rukávcích a v sukních, ale s „gargulou“ na hlavě, větší děvče pak ve všedním kroji dospělých děvčat a žen – v sukních, zástěře, jupce a s šátkem na hlavě. Dnes děti chodí v kroji jen při slavnostních příležitostech a můžeme je vidět jak v krojích přiměřených jejich věku, tak ve zmenšenině slavnostního kroje dospělých.

Slavnostní kroj z Mikulčic. Foto: Vladimír Židlický

MORAVSKÁ NOVÁ VES

Chlapci nosí guláč i húseňák, v kytce mívají asparagus.

Ženatí muži mívají húseňák ozdoben jen červenou portou, dnes žinylkami a květinou nad čelem.

Krejzlík ženy z Moravské Nové Vsi nosí – stejně jako v Lanžhotě.

Základ dívčího lajblu je bílé paterové hedvábí, tzv. bílé květy, tedy podobně jako v Lanžhotě, Kosticích a ve Tvrdonicích.

Základem chlapeckého lajblu jsou červené květy – stejně jako v Hruškách, Týnci, Josefově a Mikulčicích.

Ve 2. polovině 19. století zdejší výšivku ovlivnily vyšivačky a předkreslovačky vzorů na vyšívání z rodiny Juliany Košutkové. Inspirovaly se přírodou, a to tvůrčím způsobem, nikoliv mechanickým kopírováním. Originální je jejich kompozice na obojcích, kde kytičky v rohu jsou umístěny stonkem nahoru a jsou svázané stužkou s ozdobnými konci. Motiv stužky uplatňovaly i na zástěrách a fěrtoších jako spojovací motiv.

Sváteční kroj z Moravské Nové Vsi. Foto: Vladimír Židlický

PRUŠÁNKY

Nejstarší oděvní součástky byly šity z doma vypěstovaného lnu a konopí. Měly jednoduchý pravoúhlý střih. Pruh plátna se trhal po niti a množství látky se počítalo na půlky, kde půlka znamená jeden útržek plátna potřebné délky. Švy se sešivaly stinkem a okraje obšivaly mešterkou, aby se netřepily. Toto jednoduché oblečení u mužů tvořily široké gatě, zvané též třasla-vice, košile, zástěra a na hlavě slaměný klobouk, doplněné v chladnějším nebo deštivém počasí halenou. V zimě muži nahradili plátěné gatě koženými nebo černými soukennými nohavicemi a slamák čepicí z beráncí kůže. Starobylé bílé kožichy zdobené na okrajích černobílou kožešinou, které se nosily i v mutnicko-hovoranské oblasti, vystřídaly počátkem století červené dubenáky s barevnou výšivkou na zádech.

Ženy také odložily rubáče a plátěné rukávce s obojkem. Starobylý a universálně rozšířený rubáč nahradila plátěná košilka a dlouhé plátěné gatky, u dolního okraje ocanglíčované a stažené mašličkou, a rukávce jupka. Ojediněle některé starší ženy oblékají ve všední den širokou sukni s několika spodničkami, přes sukni vždy modrou zástěru, volnější jupku a na hlavu šátek. Ke slavnostním příležitostem nosí obdobu tohoto oděvu z nákladnějších materiálů. Kdysi nezbytné bílé kožíšky lemované černou baránčinou, jejichž přední cípy byly přeloženy dozadu a zde sepnuty, začaly již před koncem 19. století nahrazovat vlňáky. Ženy jich mají několik podle příležitostí, k nimž jsou určeny, a podle ročního období.

Počátkem 20. století si muži i ženy obouvali na všední den boty bez podpatků, s vysokou holení. Říkalo se jim „čapušé“ nebo „jojky“. Ve svátek nosily ženy čizmy břeclavského stylu, tj. bez mosazných podkůvek a nevrápené, se shrnovací holení. Muži obouvali holínky, boty s vysokou tuhou holení; po 1. světové válce už vycházely z módy sekavice – duté kovové kramlíky, naplněné kovovými kroužky, které při pohybu cinkaly.

Slavnostní dívčí kroj se lišil od břeclavského, a to v čizmách, kdy se zde nosí podpatky se žlutými podkovičkami, kdežto v Břeclavi podpatky okuty nejsou. Kolem těla si přes sukni děvčata přivazují bílý, škrobený pás, zvaný opasek, s malovanou mašlí, na západním Podluží mají dívky v pase malovanou mašli uvázanou na dvě smyčky a s volnými konci visícími až po okraj sukně. V první třetině 20. století si děvčata oblékala do kostela kacabaju – bélešnicu, což byl upjatý kabátek se šůskem kolem boků, kolem krku si uvazovala vyšívaný obojek a šňůrky, které bývaly pravoúhle zakončené a širší než šňůrky na jižním Podluží. Bílé vyšívání na obojku již v té době zcela vytlačilo červenou výšivku, oblíbenou koncem 19. století. Zástěra byla vyšívaná jen u spodního okraje, kde byla našita také paličkovaná krajka. Nezbytnou pokrývkou hlavy byl „šongolák“ (hedvábný šátek se štrápci) nebo „paterák“ (šátek z bílého paterového hedvábí s vetkávanými červenými květy). „Pančochy“ byly černé. Oblečení doplňoval růženec, modlitební knížka a nezbytný kapesníček do ruky.

U muzik v té době děvčata tančila v naškrobených kasanících, přes něž uvazovala svrchní sukni „hedvábnici“ a na ni fěrtoch, v rukávcích s taclemi, vyšívaném obojku a na hlavě s hedvábným šátkem „šongoláčem“ nebo „paterákem“. Lajbly z paterového hedvábí, oblékané přes rukávce, bývaly o něco delší než na jižním Podluží. Ojediněle se ve dvacátých letech 20. století začaly na hody nosit rožky, které v současnosti patří k nezbytným doplňkům svátečního kroje. Slavnostní kroj s rukávci a rožkami doplňují dlouhé mašle, uvázané pod krkem na dvě smyčky. Nejstarší mašle byly nezdobené, po 1. světové válce převládaly stuhu s vetkávanými vzory, které od konce dvacátých let začaly vytlačovat ručně malované vzory, převážně s naturalistickým rostlinným motivem, případně s ornamentem zvaným svéráz, později přizdobovaným nalepenými flitry. Před 2. světovou válkou si děvčata uvazovala stejně zdobenou stuhu také v pase a její konce splývaly až po okraj fěrtochu.

Zvláštní oděvní součástky mají nevěsty – jde zejména o růžu. Ve třicátých letech si k ní oblékaly kacabaju (bélešnicu) a sukni světlých barev, obojek, malované mašle a vyšívaný fěrtoch. Nevěsta však mohla mít na hlavě také věneček, a ženich, pokud byl oblečen v kroji, měl na hůseňáku zvláštní ženišské péro.

Sváteční chlapecký kroj převzal z jižního Podluží hedvábné štrápce na čizmách, jejich vyšívání a v současnosti i sváteční chlapecké kloboučky guláče, takže někteří chlapci mají hůseňáky, jiní guláč. Ne-

jednotnost panuje také u výšivky puntu sváteční košile s molovými rukávy, takže někteří chlapi mají punt vyšit červeně, třebaže v Prušánkách je dominantnější bílá výšivka. Červená barva zato převažuje na lajblu, na rozdíl od jižního Podluží, kde vládne zelená. Červenice se dříve jen modře šňůrovaly, barevně vyšívát se začaly až ve třicátých letech 20. století. Vyšíváný

kapesník do puntu červenic se skládá do obdélníku. V chladnějším počasí oblékají chlapi kabaně z tmavé látky s červenými vyšívánými revery.

O udržení kroje se zasloužil v době 2. světové války a po ní kněz Josef Vaněk (působil v Prušánkách v letech 1940–1950), neboť výzvami: „Až *odhodíte kroj, odhodíte s ním i víru!*“, fakticky vyžado-

val, aby v něm chodila mládež k bohoslužbám.

Dětské krojové oblečení bylo zcela nahrazeno konfekcí, jen při křtu se objevují křestní čepečky a vyšívané křestní pokrývky. A při slavnostních příležitostech děti nosí jak kroj přiměřený jejich věku, tak zmenšeniny slavnostního kroje dospělých.

Slavnostní kroj z Prušánek. Foto: Vladimír Židlický

STARÝ PODDVOROV

Starý Poddvorov patří způsobem odívání k národopisné oblasti Podluží, k jeho severní části. Nebylo tomu tak vždy, ještě v roce 1885 pokládá František Bartoš za nejkratnější podlužáckou osadu Lužice. Obce dnešního severního Podluží se krojově k tomuto regionu postupně přiklonily až po roce 1870, do té doby se v nich nosil oděv mutěnicko-hovoranského typu. Vzhledem ke vzniku obce, původu osídlení i přiřazení do Čejkovic se dá spíše předpokládat, že líbivý podlužácký kroj tady vytlačil původnější kroj hanácko-slovácký. Nejvýraznější znak podlužáckého kroje – červené nohavice zvané červenice – pronikl do Starého Poddvorova teprve před druhou světovou válkou.

Nejstarší oděvní součástky byly šity z doma vypěstovaného konopí, které se vozilo močit do Lužic. Měly jednoduchý pravoúhlý střih. Pruh plátna se trhal po niti a množství látky se počítalo na půlky, kde půlka znamená jeden útržek plátna potřebné délky. Švy se sešívaly stinkem a okraje obšívaly mešterkou, aby se netřepily. Všední oblečení mužů tvořily široké plátěné kalhoty – *gatě*, zvané též třaslavice, a konopná košile. V zimě si na třaslavice natáhli černé soukenné nohavice.

Všední oděv žen a děvčat představovala plátěná košilka s krátkými rukávy, na ní plátěná vestička – *kordulka* – a svrchní *jupka*, podle ročního období s krátkým či dlouhým rukávem, několik spodniček a široká sukně nejméně do půli lýtek s několika sámkami u spodního okraje, nabraná do pevného širšího pasu, přes ni modrá plátěná

zástěra a na hlavě šátek. Tomuto oblečení se všude na Podluží říká šaty. Sukně i jupka může být z jednoho nebo z rozdílného materiálu, platilo však pravidlo, že ke květované jupce musí být jednobarevná sukně. Počátkem 20. století byla jupka rovnější než dnes a zdobena krajkovým olemováním – *správou* – pouze na spodním okraji a na rukávech; šátky se vážaly hluboko do čela, aby nevylézaly vlasy ulízané na pěšinku – *pútec*. Vedle těchto volnějších jupek se nosil i starší typ *kacabají*, upnutých na tělo a s šůskem v pase, na jehož okrajích byla našita široká černá porta. Podle pamětnic byly na všední den oblíbené modrotiskové – *modřulové* šaty. V chladnějším počasí se ženy zahalovaly do vlnáků, ty nejžádanější vlněné vyráběla Liebigova liberecká textilní továrna.

Pro sváteční příležitosti ženy nosily černé nebo bílé tibetové šátky s vyšíváním nebo malovanou bordurou, obojek, vyšívané šňůrky a zástěru zvanou podle zoubků – *canglí* po jejím obvodu – *cangláč*, zdobenou jednou formou prolamované výšivky podél spodního okraje, či světlou zástěru s vyšívanou bordurou. Děvčata v létě oblékala rukávce a na ně *kordulku*, jak se v Poddvorově říká vestě jinde na Podluží nazývané *lajbl*, k tomu sukni, vyšívané šňůrky, obojek, fěrtoch s prolamovanou výšivkou podkládanou trulem a na hlavu štrápcové hedvábné šátky *šongoláče*, později bílé hedvábné šátky bez štrápců, řečené *hedvábnáky*. Rozšířeny byly sukně popelínky, náročné ovšem na žehlení, nosily se také zefírové sukně – modré s bílou mříž-

kou. Řada pamětnic uvádí jako sváteční mongolovou jupku z tenkého hedvábného materiálu s drobnými či většími květy tón v tónu. Nelze nezmínit, že místní vyšivačky si donedávna samy pro sebe vyšívaly také krajkovou portu, jíž je lemovaná jupka. Na nohy obouvaly děvčata a ženy šněrovací střevíce nebo boty se shrnutou holínkou, teprve později *čížmy* s navrapernou holínkou.

Ženy dříve přenášely věci v *pletenci* na zádech. Byla to proutěná kabelka obdélného tvaru uvázaná v *bílunké* plachetce z jemného plátna. Poddvorovanky se prý podle ní poznaly v širokém okolí, chodily s ní na tovarych, nakupovat do obchodu, na pouť a nosilo se v ní do kúta.

Ženy měly na svátek troje soukenné šaty v barvách červené, zelené a modré, přičemž červené oblékaly na hody, svatby a křtiny. Šatník dnešní ženy, která dosud obléká kroj do kostela, na hody a jiné svátky, obsahuje na dvacet šátků a zástěr, patnáct svátečních šatů a asi dvanáct vlnáků. Látky, z nichž si šaty šijí, jsou ze současných materiálů, podmínkou je, aby sukně držely tvar a sámkami na nich pěkně trčely.

Mužský oděv sestával ze zmíněných třaslavic, šňůrkové košile, modré zástěry, klobouku a *kopry* – botů s tvrdou holínkou. V chladném počasí přišly na řadu rajtky nebo látkové nohavice a ze stejného materiálu k nim i *kabaňa* – obdoba krátkého saka do pasu se stojatým límečkem a dvouřadým zapínáním. Šňůrkové košile muži záhy vyměnili za propínací košile s přeloženým límečkem, které byly pro

práci se zemědělskými stroji bezpečnější, neboť nehrozilo, že se šňůrka připlete do soukolí stroje.

Proměny lidového oděvu lze sledovat na slavnostním a obřadním kroji, který dodnes obléká svobodná mládež na hody a církevní slavnosti. V průběhu století zdejší kroj přibírá stále více charakteristických znaků podlužáckého slavnostního oděvu. Mění se však použité materiály, množství a vzhled zdobných detailů, zkracuje se délka sukní a rozšiřuje se jejich tvar, přibývá počet sámků, jichž je dnes až jedenáct, naopak se prodlužuje délka mašlí, které si děvčata uvazují pod krkem, rukávce jsou baňatější.

Dříve si i v létě oblékaly nevěsty na svatbu jupku a sukni v tmavých barvách, byt družičky byly v rukávcích. K tomu obojek, fěrtoch, vyšíváné šňůrky, jež koncem první třetiny 20. století nahradily malované mašle. Děvčata k obřadním příležitostem, jako je svatba, biřmování, poutě a procesí, mívala na hlavě věnec z drobných umělých bílých kvítků konvalinek a růžových pupat a k němu vlasy zapletené v týle na koš jako v Dolních Bojanovicích. První rožky se do Starého Poddvorova dostaly teprve před druhou světovou válkou. Již v roce 1940, při vystoupení na orelském cvičení v Mutěnicích, byla všechna děvčata v rožkách. Obdobně tomu bylo s vysokými botami s vrapenou holínkou – *čičmami*, jimž předcházely šněrovací střevíce. Děvčata dlouho nemívala k rožkům vlasy zapletené na zahrádku, jak je to dnes běžné. Tato úprava se v obci rozšířila až v polovině sedmdesátých let 20. století a dívky se nechávaly zaplést v Dolních Bojanovicích. V současnosti časově náročné zaplétání nahradil trvale

Současná forma svátečnějšího pracovního oděvu ze Starého Poddvorova. Foto: Vladimír Židlický

zapletený příčesek ve tvaru zahrádky, který se na hlavu přivazuje. Dnes módu svým způsobem ovlivňují místní vyšivačky a malářka Kamila Minaschková, která usiluje, aby malba na mašlích barevně ladila se sukni.

Chlapecký slavnostní oděv se příliš nelišil od všedního, sestával z nohavic nebo rajtek zasunutých do vysokých holínek, z kabaně a barevně vyšívané šňůrkové košile a z klobouku se širokou střešou. V létě též nosili třaslavice přepásané světlemodrou plátěnou zástěrou s pásem barevné výšivky u spodního okraje. V roce 1940 již chlapci oblékali podlužácký kroj s červenými šňůrkovou košilí se širokými vyšívanými rukávy, kordulkou s dlouhými mašlemi a vyšívaným kapesníkem složeným podélně v puntu nohavic. Zřejmě v tuto dobu se do Starého Poddvorova dostaly také podlužácké chlapecké čizmy se sekařicemi, čímž je myšlen okovaný podpatek. Scházejí jen fialové štrápce – žongoly, ty se

objevují mnohem později, mezi prvními, kdo nosil žongolové čizmy, byl podle pamětníků Josef Prygl v roce 1975.

Pokud jde o děti, tak jen co se naučily chodit, dostaly kabošek neboli pasenu. Byly to šaty se širokou sukni se sámkou, zapínané na zádech. Střih byl stejný pro děvčata i pro chlapce, ty šlo rozpoznat jen podle kloboučku. Školáci pak mívali oblečení, které bylo zmenšenou kopií oděvů dospělých. Zhruba v sedmdesátých letech 20. století oblékali malým děvčátkům tzv. český kroj, což je červená sukýnka, černá sametová kordulka uvázaná na ramenou mašlemi, rukávečky a kulatá bílá zástěrka. Tento typ oblečení, který je patrně ohlasem svérázu, byl rozšířen nejen na Podluží, ale také v regionech, kde již lidový oděv zanikl jako slavnostní ženský kroj. V poslední třetině 20. století se pro děvčátka ujala barevná sukýnka se sámkou a na ramenou držená širokými ramínky *šráčky*, k tomu plátěné nebo molové rukávečky. A k červené sukni

se uvazuje modrá zástěra zdobená krajkou a přes molové nebo plátěné rukávečky obvykle černá sametová *kordulka* buď se širokými ramínky, nebo uvázaná na ramenou barevnými mašlemi. Patrně vlivem souboru Podlužánek z Prušánek, v němž jeho vedoucí manželé Julie a Pavel Čechovi zavedli k červené sukni *kordulku* od slavnostního kroje, přišla tato móda do oblíbenosti také ve Starém Poddvorově. Chlapec chodí ve šňůrkové košili a v třaslavicích přepásaných světlemodrou zástěrou s pruhem barevné výšivky a hlavu si chrání slamáčkem.

Vyšívané součástky slavnostních krojů pocházejí z rukou místních vyšivaček. Ve Starém Poddvorově jich ve 20. století, poté co se zde rychle ujalo strojové vyšívání, byl obdivuhodný počet. Jejich práce se vyznačuje čistotou, dokonalostí a pečlivostí, takže vyšívaly i pro vyhlášené podlužácké obce, ovšem na zapřenou, protože Starý Poddvorov je ostatním Podlužím vnímán jako okrajová obec.

TVRDNICE

Děvčata nosí k fašankové muzice šátek světlečokoládové barvy s bílou malovanou bordurou.

Lajbl dívčí má základ z bílého paterového hedvábí s červenými květy a je světlemodře lemován. Svatební šatka byla malovaná. Chlapecký lajbl je rovněž lemovaný světlemodře.

Vdané ženy mají v oblibě zajícovou sukni – vlněnou žlutohnědou se vzorem černé mřížky – patřila k nejvzácnějším kusům kroje.

První vyšívány fěrtoch ve Tvrdonicích měla údajně místní zapletačka Františka Poláčková, zvaná Veteránka (1900–1990) a vyšila jej její maminka. První červenice nosil dle F. Bartoše ve Tvrdonicích jistý Ctibůrek (1885).

S nošením kroje úzce souvisí úprava hlavy. Na Podluží je natolik charakteristická, že ji můžeme pokládat za regionální znak. Zvláště slavnostní účes a pokrývka hlavy svobodných dívek vyniká smyslem pro krásu a úpravnost. Postup při zaplétání byl vždy stejný. Vlasy se nejprve hladce zčesaly a nad čelem rozdělily na pěšinku – pútec. Od tohoto středu se na každou stranu zvlášť začala plést zahrádka. K tenkému třípramennému copánku se postupně přibíraly pramínky vlasů a nad čelem se jehlou vytahovaly drobné obloučky – canglíčky. Obratné ruce zapletačky tak vytvořily vlasovou krajkou kryjící spánky. Po obou stranách uší se pak upletlo po dvou hádácích, třípramenných cūpcích, z nichž každý je zdrhnut kolem prostředního pramene, čímž vznikne obloučkový copánek,

kterému se říká hádátka. Tyto copánky se vedou nad čelem z jedné strany na druhou, a vznikne tak vlasový věneček nad zahrádkou. Ze zbylých vlasů se v týle splete uzel.

Přitom ale platí, že v každé vesnici, ba skoro u každé zapletačky, je způsob zaplétání poněkud odlišný.

Sváteční kroj z Tvrdonic. Foto: Vladimír Zidlický

TÝNEC

Nosil se zde zelený štrpčák.

Základem chlapeckého lajblu jsou červené květy.

Dívčí vrapené čizmy jsou zeleně vyšité a mají zlaté podkůvky.

Malíř Alois Kalvoda (1875–1934), pracující v roce 1910 v Týnci, ač krajinář zachytil na jednom svém figurálním obraze nevěstu z Týnce v tmavě modré soukené sukni se světlejšími modrými stuhami u dolního okraje, v bílém kožíšku a na hlavě s růží a věnečkem. Však je v Týnci doložena hádanka: Pletený, svázaný, přec o svatbě skáče. Rozluštění: věnec.

Kdysi byly i v Týnci oblíbeny bílé buchtičkové kožichy a buchtičkám se zde říkalo kočičky.

Obřadní kroj z Týnce. Foto: Vladimír Židlický

Hanácké Slovácko, jižní krojový okrsek

Starý mužský kroj se vyznačoval žlutými nebo bílými *gatěmi* z jelenice, které těsně přiléhaly k tělu a u kolen byly ukončeny koženými pásky s modře vyšitými srdíčky. Těmito pásky se kalhoty pod kolena i svazovaly. Koženice přidržoval lakovaný kožený pás asi 12 cm široký, pobitý žlutými *gombíky*, které vytvářely jednoduchý ornament a někdy i monogram majitele. Koženice byly po stranách kolem švů a na puntu vyšity zeleným hedvábím. Koncem 19. století se místo nákladných kožených kalhot a v souvislosti se zánikem jirchářského řemesla rozšířily přiléhavé nohavice látkové – klotové a k nim vysoké kožené boty s tvrdou holení. Oblíbené byly rovněž rajtky. V pozměněné podobě obnovil *žlutice* v 50. letech 20. století učitel Jan Vondráček, který zavedl ve velkobílovickém slováckém krúžku soukenné žlutice.

Košile mívala široké rukávy s červenou manžetou, jež se svazovala šňůrkou. Límec u krku se rovněž svazoval šňůrkou a překládal se přes šátek, pevně utažený kolem krku. Mužáci měli šátek z černého hedvábí, svobodní chlapci s karmínovým okrajem. Výšivka na košili byla umístěna na prsou a na manžetách, obvykle byla v barvě červené a modré a často obsahovala monogram majitele. Koncem 19. století se obecně rozšířily nevýšivané košile s úzkými rukávy a manžetou. Dnes jsou tyto košile na prsou bohatě vyšity plnou naturalistickou výšivkou s převahou růžové a zelené barvy. Šátky na krku se již nenosí.

Přes košili se oblékala černá soukenná *kordula*, červeně lemovaná sukнем, vpředu

zapínaná na velké množství knoflíků. Přední díly, průramky a lemování kapes byly vyšity zeleným hedvábím vodorovnými *balůžkami*. Zadní díl byl u spodního okraje třikrát až čtyřikrát rozstřižen, takže tvořil cípky, které byly rovněž lemovány zelenou výšivkou, která se sbíhala v centrálním motivu jablíčka nebo růžičky. K vrchním dírkám korduly se přivazovaly cípy pestrobarevného hedvábného šátku s trásněmi. Šátek byl na prsou doširoka rozložen a sahal až do pasu. V současnosti si stárci připínají na levou stranu korduly široké, vějířovitě naskládané mašle.

V chladnějším počasí oblékali muži marynku s dlouhým rukávem ukončeným asi 4 cm širokými manžetami vyloženými červeným sukнем. Nejstarší byly ušity z bílého flanelu, později z téhož sukna jako kordula, a byly barevně vyšívány. Na kapsách bylo našito nejméně 60 „břínkáčů“, plochých mosazných knoflíků. Počátkem 20. století nahradily sukno továrně vyráběné látky, tzv. cajk. Takové marynky se nevysívají a zapínají se čamarami. V zimě pak muži bez ohledu na věk oblékali bílou halenu nebo neobšitý kožich, buď bílý nebo červený.

Na hlavu patřil huseňák – polovysoký černý plstěný klobouk s rovným dýnkem a úzkou stříškou mírně ohnutou nahoru. Po celé výšce je zdoben žinylkovými housenkami v barvách zelené, modré, červené a bílé. Vrchol dýnka je potažen červenou ftáčkovou mašlí složenou do záhybů. Přední část klobouku je ozdobena vonicí z umělých květin. Z pravé strany kytky vi-

selo několik různobarevných úzkých stužek, které dosahovaly délky až po kolena. Součástí klobouku bývaly kosířky, které si chlapci dříve sami zhotovovali z kohoutích per.

Chodilo se v čizmách. Dnes jsou zdobeny zelenou výšivkou, na holeni v podobě srdce, a svobodní chlapci na nich mohou mít připevněný zelený štrápec.

V ženském kroji nahradila rubáč novodobější plátěná košílka s krátkým rukávem ukončeným nejprve modročervenou, později bílou dírkovou výšivkou, a dlouhé plátěné kalhoty lemované kraječkou. Na to oblékaly ženy i dívky rukávce z tenkého plátna s krátkými a širokými *vapérovými* (*molovými*) rukávy shrnutými nad lokty „na baňky“ a podvázanými modrou, červenou nebo růžovou mašličkou uvázanou na dvě smyčky. V současnosti jako podvazadlo slouží výhradně bílá stuha pestrobarevně ručně malovaná. Rukávy jsou ukončeny rovněž *vapérovými taclemi*, bohatě vyšitými plnou i dírkovou bílou výšivkou, často podkládanou tylem. Vzor je stejný jako na *obršláku*, tedy velkém, mírně našaseném límci.

Na rukávce se obléká *kordulka*, která byla dříve z různobarevného sukna nebo hedvábí – pateru, později ze stejného materiálu jako sukno. Stejně tak je tomu i dnes. Střih ani způsob výzdoby se nezměnil, jen se přizpůsobil současným materiálům. Dříve byly na spodním okraji kordulky našity malé polštářky – ledvinky, které měly udržovat všechny sukno na svém místě a dávat jim patřičný tvar. Na ledvinky se pak při-

chytila hodně naškrobená spodní sukně a podkasala se, takže tvořila válec podobný klobáse. „Klobásy“ později nahradil tzv. „hanzl“ – vycpaný váleček přišíty na plátěném živůtku, příp. kratičká trčící sukýnka sešitá se živůtkem nebo přidržovaná šlemi.

Svrchní sukně byly vždy pořizovány, či jak se říká budovány, z dobových materiálů, které odpovídaly ročnímu období i příležitosti, ke které se oblékaly. K odpoledním muzikám oblékala děvčata bílé sukně z plátna s vyšitými kytičkami nebo jemně vzorované mušelínové. Nebyla-li sukně vyšitá, přišívaly se na spodní okraj 3 stužky v barvě červené, růžové a modré. K nejsvátečnějším sukním patří *molky*.

Sukně se opásá *fěrtochem*. Do poloviny 19. století byly ze dvou dílů modročerného vyvazovaného plátna spojeného uprostřed stínkem a v pase se uzavazovaly různobarevnými haraskami. Všední zástěry se šily z modrého plátna. V poslední třetině 19. století se začaly šířit *fěrtochy* hedvábné. Tuto tkaninu v současnosti nahradily materiály syntetické.

Zatímco mužské kožichy se udržely až do počátku 20. století, ženské kožíšky, pošívané sukнем a lemované liščinou, byly ve 2. polovině 19. století nahrazovány vlnáky, které zcela převládly.

Na nohy si děvčata ke svátečnímu kroji natahovala bílé punčochy a na ně pupínková lýtka (místní název pro nopkové návleky) v barvě růžové nebo bílé, která se pod kolenem přivazovala mašličkou. Nyní se nosí už jen silné bílé punčochy. Koncem 19. století přišly do módy šněrovací boty vysoké do poloviny lýtek. U horního okraje byly černě lakované a ozdobně prošívány. Později se ozdobné štepování rozšířilo

i kolem šněrování, k němuž slouží dvě řady mosazných knoflíků.

Atributem stárek byl dříve vysoký věnec s kotůčkem, ten však nyní nosí na hody všechna děvčata. V minulosti byl výhradou nevěst, družiček a stárek.

Pokud jde o úpravu vlasů, nejprve se hladce sčesou bez pěšinky do týla, kde se stáhnou gumičkou do culíku a sváží se dlouhou tkanicí. Ta je nezbytná zejména při kratších vlasech, aby se docílilo délky copu potřebné pro vytvoření účesu. Pramen vlasů se rozdělí na dvě části, ke každé se přidá jeden konec tkanice a upletou se dva třípramenné copy. Ty se na zátylku překříží a vedou se kolem hlavy nad čelo, kde se sešpendlí. Musí se velmi pevně utahovat, aby výsledný účes dobře držel. Tento podklad celého úboru hlavy je v další fázi zaplétání celý překryt červenou stuhou. Ta je široká asi 5 cm a dlouhá kolem čtyř metrů. Esovitě se špendlí na vlasy od levého spánku. Na šíji se stuha několikrát ovine kolem copů, které zde vytvářejí volně visící obloučky. Zbývající konec stuhy se ještě několikrát omotá kolem celého účesu. Dívka si pak na hlavu uváže šátek, který chrání účes a s pomocí matky se ustrojí do kroje. Teprve když je oblečená, nasadí se kotouč a věnec. Kotouč je plochá kruhová ozdoba účesu. Spodní část tvoří červená stuha skládaná a špendlená obdobně jako na hlavě, vrchní viditelná část je vyzdobena bílou, ručně malovanou mašlí, složenou do šesti smyček a uprostřed přichycenou bižuterní sponou. Malovaná mašle je podložena stejně širokou a rovněž do šesti smyček složenou stuhou, která je buď bílá nebo světlé pastelové barvy. Kotouč se dvěma červenými šňůrkami přiváže k copům v týle. Nad

čelo se uváže vysoký věnec z umělého kvítí, zrcátek a korálků. V některých obcích nosí děvčata turecký šátek vyvazaný na zausnice.

Při církevních svátcích, pohřbech svobodných a při svatbách se ovšem uplatnila jiná úprava. Vlasy se spleť do čtyř copánků, které se v týle složily do oválného uzlu a kolem hlavy se pak uvázal jednoduchý věneček z drobných voskovaných bílých květů, které nad čelem vybíhaly do špičaté korunky. Dlouhé volné konce věnečku se v týle stočily kolem uzlu.

Na závěr je potřebné dodat, že rekonstrukci hanácko-slováckého kroje z jeho vrcholného období před koncem feudalismu připravily odbornice z Muzea a galerie Hustopeče.

ČEJKOVICE

Sváteční chlapecký kroj tvoří černé soukenné nohavice s pestrou výšivkou a černá soukenná vesta sahající až do pasu, „kordula“, červeně lemovaná, na přednici se zelenými pásky, vzadu barevně vyšívána. Na levé straně se po vzoru Podluží nosí dlouhé malované mašle. Košile se širokými rukávy staženými do manžety je černě vyšívána právě na manžetách, stojáčku a přednici. Zavazuje se pod krkem na dvě smyčky. Na hlavě nosí chlapci černý klobouk se stříškou, zvaný „šmukáč“, pokrytý množstvím žinylek, s několika kosírky z kohoutího peří a kaskádou stužek visících na pravé rameno. Kozžené boty s tvrdou holínkou jsou vpředu vykrojeny do srdíčka a ozdobeny barevnou bambulí.

Děvčata oblékají spodní košilku, černé punčochy, *sukýnku* (spodní část rubáče) a *podhrňku*, což je spodní naškrobená sukně, která se od pasu několikrát zlomí a smotá do límce, tj. podhrne se. Pod ni se ještě přidává jelito, případně smotaný ručník nebo plena, na ni se obleče pět až šest naškrobených spodniček. Do faldů nejvrchnější spodničky se přibližně týden před hody zaskládá brokátová sukně, aby se *naležela* a po oblečení nevypadávala z faldů. Sukně se oblékají tak, aby měly tvar deštníku. Na spodní sukně se oblečou rukávce spolu s kordulkou, která je ze stejného materiálu jako vrchní sukně, naškrobený obršlák a tacle a malovaná podvazadla. V pase se uváže zástěra – *řětoch*, která je dokola lemována krézlem bohatě naskládaným na tlamičky. Vzadu se na sukni přidá velká malovaná mašle, jejíž konce volně

leží na sukni. Kordulky, zástěry i svrchní sukně jsou v současnosti ve sladěných pastelových odstínech. Na hlavě mají dívky turecký šátek vyvázaný na zausnice. Na nohy

obouvají vyšší šněrovací boty s mosaznými háčky.

Vdané ženy přejaly podlužácké šaty.

Slavnostní kroj z Čejkovic. Foto z archivu obce Čejkovice

MORAVSKÝ ŽIŽKOV

Svým krojem patří k jižní formě hanácko-slováckého krojového typu, byť Josef Klvaňa v Moravském Slovensku psal, že v obci se nosí oděv slovácký i hanácko-slovácký. Protože Moravský Žižkov byl přifařen k Velkým Bílovicím, přejímali odtud i krojovou módu, takže od roku 1973 chodí žižkovská chasa ve žluticích.

Ze sousedního Podluží sem do mužského kroje pronikla móda vyšivaného kapesníku, který se zastrkuje zprava do punktu tak, aby byla výšivka vidět. Na nohy se natahovaly tmavomodré punčochy a obouvaly boty z kordovanu, navrpené a u horního okraje vpředu ozdobené červenou a modrou růžicí. Čižmy měly vysoký podpatek s podkůvkou. Přes košili se oblékala černá soukenná *kordula*, červeně lemovaná sukнем, vpředu zapínaná na velké množství knoflíků. Jejich počet dosahoval až tří tuctů. Zapínaly se však nanejvýš 2–3 spodní knoflíky. Šátek byl na prsou doširoka rozložený a sahal až do pasu. I tento šátek z chlapeckého kroje zmizel.

Na hlavě tu nosili klobouky se širokou střechou, které od konce 19. století vytlačily pro slavnostní příležitosti malé „slovácké“ klobouky húšeňáky. Počet kosířků byl dán tradiční hierarchií. Mladší chlapci, podlegrúti, měli právo na jeden kosířek, legrúti na dva a chlapci po vojenské službě na tři kosířky. V době půstu a adventu se kosířky odkládaly. Až na vonici se v současnosti uvedené ozdoby húšeňáku nepoužívají. Zvláštní vonici mívál ženich. Měla lichoběžníkový tvar s užší základnou a její kostru tvořilo několik větvíček rozmarý-

nu, které byly hustě propleteny červenými stuhami.

Podobná ozdoba ženichova klobouku se užívala i na sousedním Podluží ještě v polovině 20. století. V létě byly klobouky slaměné, v zimě je nahradila beranice. Na všední den nosili muži stejně jako jinde plátěné třaslavice opásané modrou zástěrou a košili.

Ženský кроj doznal značné proměny. Dávno zanikl *rubáč*, nejzákladnější oděvní součástka, která svým střihem a universálním rozšířením patří typologicky k nejstarším. Jeho funkci postupně přebralo novodobější spodní prádlo. Na všední den bývaly vyhrazeny rukávce, *tacle* i *obrslák* z obyčejného plátna a jen střídme zdobené. Všechny vyšívané doplňky si dříve zhotovovaly dívky samy. K nejoblíbenějším vzorům patřily rostlinné motivy karafiát (hřebíček), granátové jablko, růže, tulipán a srdce, zoomorfní motivy jako pelikán, páv a jeleni, doplněné o spirály, lístky, věnečky, koše, vázy, stuhy, palmety, korunky, písmena, číslice, christogramy. Ve výšivce na bílém plátně se užívalo jen šesti barev: červené, černé, modré, žluté, žlutooranžové a hnědé. Nejtýpictějším kompozičním prvkem hanácko-slovácké výšivky obecně byla tzv. nekonečná vlnovka.

Spodniček mívala dívka na dvojce až troje převlečení. Praly se, škrobily a „trúbelkovaly“, tj. skládaly do patřičných záhybů, dvakrát do roka, obvykle na Velikonoce a na hody. Výhodou mnoha sukni bylo, že při dešti si jich děvčata přehodila několik přes hlavu, takže nezmokla.

Nejinak je tomu i dnes, sukně jsou však kratší, než tomu bylo dřív a přibýlo naškrobených spodniček, čímž se změnila původní štíhlá silueta. Koncem 19. století byla nezbytná k hodům a na svatby soukenná sukně *súkenica* v tmavých barvách – černé, modré a fialové s černými pásky. U dolního okraje byla sukně zdobena zoubkováním, pak asi 5 cm širokou sametovou stuhou, která byla na černé *súkenici* obvykle v barvě fialové nebo zelené. Podlem, zvaný *plech*, v šířce asi 15–20 cm, byl z lícové strany přichycen ozdobným obloučkovým prošitím zlatou hedvábnou nití. Po 2. světové válce se již nové *súkenice* nepořizovaly. Nejsvátečnější sukně, molky, tu dívky oblékají na zahrávání hodů, v pondělí na hody při zavádce, na hodky, na plesy a při církevních slavnostech. Dříve se nosily také při pohřbech dětí a svobodných.

Fěrtoch je lemován *krézlem*, barevnou stuhou naskládanou na „tlamičky“. Na něj se do pasu uvazuje široká bílá, barevně malovaná stuha uvázaná vzadu na dvě smyčky. Volné konce dosahují téměř k okraji sukně.

Svrchním oděvem bývala *marynka* – krátký vypodšívkaný kabátek se šuškem, ušitý ze strážnického temně modrého sukna. Přednice jsou zeleně vyšity vodorovnými pásky, zapínání na háčky je zakryto množstvím zlatých knoflíčků s krčkem, úzký dlouhý rukáv s nabíranou hlavicí je ukončen přeloženou manžetou, zdobenou barevnou výšivkou. Dnes tento kabátek uvidíme jen v muzejních sbírkách.

Parádnice prý zavedly také zlaté podkůvky, boty musely při chůzi vrzat. Nezbytným oděvním doplňkem byl vždy bílý vyšívaný kapesník lemovaný krajkou. Dnes mají stárky kapesníky zdobené stejnou pestrobarevnou výšivkou, kdy v protilehlých rozích je totožný rostlinný motiv. Kapesník, doširoka složený tak, aby byly vidět jeho tři cípy, a doplněný větvičkou rozmarýnu, je v současnosti jediným atributem stárek.

Turecký šátek uvázaný na zaušnice nosily do kostela svobodné dívky i vdané ženy, po druhé světové válce v zaušnicích chodily svobodné dívky např. na dožínky. Pod tureckým šátkem mívaly ženy i svobodné dívky měkký plátěný čepeček lemovaný nad čelem uzounkou kraječkou. Šátek pak lépe držel a neklouzal po vlasech a také se od vlasů tolik nešpinil.

Přelomovým obdobím pro vývoj kroje byla 1. světová válka, během níž se stálým používáním poškodily i cennější oděvní součástky a po válce nebylo dost peněz na jejich obnovu, takže tyto oděvní součástky zcela zanikly. I z toho důvodu se pravděpodobně rozšířily pro svou jednoduchost a nižší náklady podlužácké šaty – sukne s několika spodničkami, jupka a na hlavě šátek s malovanou nebo vyšívanou bordurou. Za druhé světové války se také pod vlivem Podluží dostaly na hanácké Slovácko malované stuhu a později se prosadily další malované prvky (zástěry, kapesníky) jako náhrada za výšivku.

Slavnostní kroj z Moravského Zlíčkova. Foto: Vladimír Židlický

NOVÝ PODDVOROV

Obec zpustla v 15. století a teprve v roce 1783 byla nově založena jako součást čejkovického panství, není tedy divu, že původně se zde nosil hanácko-slovácký kroj jižního typu jako v Čejkovicích. Až od poloviny 20. století převládl líbivý podlužácký kroj, s nímž se místní ostatně od dětství setkávali, neboť základní školu navštěvovali v sousedním Starém Poddvorově. Kroj nejdříve převzala mládež pro sváteční příležitosti, např. hody, postupně i vdané ženy a mužáci.

Podlužácký kroj je tady mladý, proto ani pravidla pro jeho oblékání nejsou tak přísná jako ve starých podlužáckých lokalitách, projevuje se to např. nejednotnou barevnou výpravou lajblů, rozdílným tvarem a výzdobou kytek na húseňácích, mužáckými košilemi vyšitými červeně, ale i černě, jak je tomu v Lanžhotě.

Sváteční kroj z Nového Poddvorova. Foto z archivu obce Nový Poddvorov

Jihokyjovský krojový okresek

V MAS Dolní Morava jej zastupují pouze Dubňany. Svobodní chlapci oblékají úzké nohavice z tmavomodrého sukna s bohatým červeným šňurováním, doplněným výšivkou, k tělu se přitahují asi tři metry dlouhým octočkováným řemenem a do punktu se zasunuje vyšíváný šátek. Plátěná košile s volnými rukávy a stojáčkem má rukávy vyšity bílou dírkovou výšivkou, podloženou barevnou stuhou, ukončeny jsou strojovou kraječkou. Náprsenka a stojáček jsou vyšity černě. Na košili se obléká červená kordulka s malovanými nebo tkanými mašlemi připnutými uprostřed zapnuté kordulky. Na hlavu si chlapci nasazují černý klobúk s úzkou stříškou, zdobený barevnými žinylkami a nezbytnými kosárky z kohoutího peří. Na nohou se nosí vysoké kožené holínky. V chladnějším počasí oblékají lajbl ze stejného materiálu jako nohavice, vyšíváný u kapes a na reverech.

K odvodu jezdili chlapci v třaslavicích, k nimž se obléká košile s úzkými rukávy, opět s vyšitou náprsenkou a stojáčkem. Přes košili odvedenci oblékali krátký černý kabátek *lastýřák* (podle materiálu, z něhož je ušit). V pase měli uvázan bílý šátek s dírkovou výšivkou, podložený červeným šátkem se štrápci. Kosárky na klobouku nahrazovaly pro tuto příležitost dvě paví pera. Široké třaslavice nebyly zasunuty do holínek.

Slavnostní kroj svobodných děvčat tvoří balónovité *rukávce s kadrlemi*, zdobené černou výšivkou. Na ně se obléká červená, bohatě zdobená *kordulka* a přivazuje obdélný ležatý a opět černě vyšíváný límec

zvaný obojek. *Kordulka* se šije z květovaného hedvábí. Je červeně lemovaná, výstřih má čtverhranný, avšak zaoblený. Na škrobené bílé spodničky – *suknice* – se obléká červená široká sukně ke kolenům tak, aby zpod ní vykukoval okraj bílé spodničky. Vlněná sukně se podle vytkávaných vzorů nazývá *pávka*, *šálka* nebo *květovice*. Přes sukni se uvazuje plátěný černý vyvazovaný fěrtoch, uprostřed sešitý stinkem a bohatě vyšitý barevnou naturalistickou výšivkou. Na hlavě mají děvčata čepec – *drndulu* – zdobený nad čelem krajkou a bohatě posítý korálky a přes něj uvázaný červenohnědý turecký šátek – děvčata jsou *zarejžděná*. Původní dubňanský úvaz byl dříve s oběma cípy visícími dolů, nyní se pravý cíp zvedne a připne nad pravým uchem. Nevěsty a družičky mají obojek, rukávce i fěrtoch vyšíván bíle, sukni tmavomodrou s dvěma modrými stuhami u okraje. Na hlavě mají tzv. *družčení*, věnec v týle s visícími pentlemi. Na nohy obouvají černé čizmy s vrapenou holení, ale ne do harmonik jako na Podluží, nýbrž stejně po celém obvodu. Paty a podpatky se vybíjejí žlutými cvočky.

Na méně významné svátky oblékají děvčata i vdané ženy etamínové bíle vyšíváné rukávce s barevně podloženými kadrlemi, k tomu patří červená sukně a přes ni uvázaná etamínová zástěra s bílou výšivkou ve tvaru haluzek nebo plátěná zástěra s velkou dírkovou výšivkou; této zástěře se říká *kocúrka*. Na hlavě je pak čepec a šatka, tedy bílý etamínový šátek s bílou výšivkou.

Vdané ženy nosí na svátek *stejnokroj* – sukně – *kanafaska* i *jupka* jsou ušity z téhož

materiálu. Šití obou oděvních součástí je výhradně bílou nití. Sukňa se říká jen soukenným sukním, které jsou modré nebo zelené, *plyšky* pak sukním a *jupkám* plyšovým. Sváteční zástěry jsou bílé brokátové nebo etamínové s výšivkou ve tvaru *haluze* nebo *kocúrky*. Na hlavě tu nosí nezdobené *drndulky* bez ozdob a již zmíněnou etamínovou šatku. Boty dle svých možností.

Muži chodí oblečení obdobně jako svobodní, jen klobouk mají bez kosárku. V létě oblékají plátěné třaslavice a přes ně uvazují modrou plátěnou zástěru, u dolního okraje s pestrobarevnou plnou výšivkou.

Na obřadní příležitosti oblékají bílý *kožich* po kolena, kolem krku a rukávů je lemován černou kožešinou. Vpředu a kolem dolního okraje má buchtíčky, v bocích jsou měsíčky z černé kůže, ze kterých visí štrápce z bílé kůže. Krátký bílý kožíšek lemovaný černou kožešinou, s cípy sepnutými vzadu, nosí i ženy.

DUBŇANY

Dubňanský kroj je v podstatě popsán v předchozím textu Jihokýjovský krojový okrsek, ale každá obec měla drobné krojové zvláštnosti, jimiž se odlišovala od těch sousedních.

Tady býval černý fěrtouch bohatě vyšívaný barevnými naturalistickými květy, ušitý z klotu a většinou uprostřed nesešitý stínkem. Od sousedních vesnic se lišil také úvaz tureckého šátku, kdy oba cípy visely dolů, jeden vpředu, druhý na zádech. Jedinečnou zvláštností dubňanského kroje je pak žlutá vlněná sukně, která má u spodního okraje našity široké modré stuhy. Oblékaly si ji vdané ženy výhradně k obchůzce na popeleční středu. Tuto již zaniklou oděvní součástku obnovil ženský pěvecký sbor Drmolice. Všechny sukně jsou o trochu kratší než spodničky, jejichž okraj je pod sukní viditelný.

Slavnostní kroj z Dubňan. Foto: František Synek

Mutěnicko-hovoranský krojový okrsek

Podle Klvaně čítá šest vesnic: Mutěnice, Hovorany, Terezín, Karlín, Čejč a Šardice. Tyto obce leží na pomezí tří národopisných regionů: kyjovského Dolňácka, hanáckého Slovácka a Podluží, jejichž vliv na zdejší kroj nezůstal beze stop. Zatímco u dívčího kroje převládá vliv jihokyjovský, chlapecký nezapře silnou inspiraci krojem podlužáckým, který začal pronikat koncem 19. století ze svého domova v okolí Břeclavi dále na sever až do oblasti původně mutěnicko-hovoranského kroje.

Šváteční oděv muže představovala košile z tenkého běleného plátna, která byla zprvu vyšita jen jednoduchým „dírkovým obrubkem“ kolem širokých a dlouhých rukávů. Později se okraje rukávů zdobily širokými jemnými „čipkami“, nad nimiž byl vyšit široký dírkový pás. Límec se zapínal špendlíkem. Na rozdíl od ženatých mužů si svobodní vázali košile u krku a na rameni na smyčky čtyřmi širokými vroubkovanými šňůrkami. Kolem krku si muži uvazovali černý hedvábný šátek, „pacholci“ pak šátek z červeného nebo modrého (nyní růžového) paterového hedvábí. Současné košile jsou dvojí. Plátěná s červenou výšivkou na přednici a stojatým límečkem se uvazuje na smyčky, zatímco košile s molo-vými rukávy s několika pásy dírkové a plné výšivky, případně s krajkami na okrajích, má nízký přeložený límeček ze strojové bílé krajky a zapíná se pod krkem. Kordulka se poněkud podobá lanžhotským a ve spodní části je přes prsa sepnuta barevnou pentlí. Časem se z barevné pentle vyvinula dlouhá bílá stuha s ruční malbou, jejíž dva

konce visí po levé straně až po holínky. Pás přes prsa je přizdoben snítkou asparágu a květinou.

Přiléhavé šváteční nohavice se šily z modrého strážnického sukna. Boční šev byl po celé délce překryt modrou šňůrkou, poněkud světlejší než barva sukna. Šňůrování zdobilo a zpevňovalo nohavice také na stehnech, kolem puntu a vzadu v pase. V pase je přidržoval řemen. Za punt zastrkoval chasník červený turecký nebo bílý vyšívání šátek. Pokud ženatý muž oblékal i ve svátek plátěné *gatě*, uvazoval přes ně červenou haraskou úzkou černou zástěru. V současnosti chlapci nosí červené nohavice jako na Podluží, některé se však od podlužáckých liší černým šňůrováním. Rovněž řemen pobitý cvočky a omotaný několikrát kolem boků je zdejším doplňkem červenic. A šátek je nyní výlučně s bílou dírkovou výšivkou.

K nohavicím se vždy obouvaly čizmy, jejichž tvrdá holínka byla olemována červenou kůží. Dnešní čizmy jsou ale bez jakéhokoliv výzdobného prvku.

Šváteční oděv koronoval klobouk s kulatým dýnkem a úzkou stříškou, zdobeným housenkami. Na jeden klobouk bylo zapotřebí šest loktů šmuků a dvanáct střapců. V létě si chlapec na levou stranu klobouku připevnil muškátovou voničku nebo proutek rozmarýnu s kosířky (dlouhá bílá pera z kohoutího ocasu spojená v jedno až loket – cca 50 cm – dlouhé), zatímco v zimě voničku z umělých květin a se „štrosem“ – pštroším pérem. Od květů splývaly pantličky různých barev 5–7 cm široké a 0,5 m

dlouhé. Současné stárkovské kloboučky zdobí dvojice pavích per. Ženatí nosili klobouk se širší stříškou a na něm jen húsanky.

Před chladem a deštěm se muži chránili bílou soukennou halenou s velkým čtyřhranným límcem visícím na zádech a s širokými rukávy. Halena se nezapínala, jen se přehodila přes ramena a přidržovala vpředu rukama zastrčenými z rukávu do rukávu.

Zimní a obřadní oděvní součástí byl bílý buchtíkový „kožuch“ bez límce, kolem krku a rukávů lemovaný černou beránčinou a podél přednic a dolního okraje „kočičkami“ či buchtíčkami, což byly obdélníčky velikosti 9 x 3 cm kladené střídavě z černé a z bílé kožešiny zcela krátce přistřižené. Na přelomu 19. a 20. století je ale vytlačily dlouhé podlužácké dubenáky s barevnou výšivkou na zádech.

Základ oděvu svobodných dívek i vdáných žen tvořily konopné rukávce s obojkem, byl obdélního střihu s jednoduchou výšivkou a kroužkováním na okrajích a uvazoval se pod krkem bílými vroubkovanými šňůrkami. Pod ně se oblékaly spodní rukávce, hodně naškrobené a zdobené bílou dírkovou výšivkou. Jejich funkcí bylo „natrčet“ svrchní rukávce. K nim se špendlíkem připjal obojek zdobený výšivkou ze stylizovaných jablíček a srdíček nebo zvonků, přičemž mezi jednotlivými tvary, jež se řadily vedle sebe, bylo drobné prolamování – katrování – a celý vzor byl olemován závitnicemi, zvanými „klůčky“. Barva výšivky obojku i okraje „baní“ byla nejprve ze smetanově žlutého hedvábí, pozdě-

ji převládla výšivka černým a červeným hedvábím a ve dvacátých letech 20. století bílou bavlnkou. Ke smetanově a černě vyšívaným součástkám se přišivaly paličkované krajky ze žlutého hedvábí, zvané misikornové. Jednoduché vroubkované šňůrky sloužící k uzavazování obojku pak byly nahrazeny širšími, bíle vyšívanými a ozoubkovanými nebo okroužkovanými stužkami vyrobenými z organtýnu či molu. Bílá výšivka obojků na batistu, šitá buď plným stehem – „naplno“ – nebo prolamovaná a podložená tylem – „tylangrem“ – byla inspirována podlužáckými obojky. Tyto bíle vyšívané obojky se lemovaly jemnými tylovými krajkami. Kolem krku se na smyčku uváží široké šňůrky vyšité bílou dírkovou výšivkou. Sváteční jednobarevná „moldonka“ byla u spodního okraje zdobena dvěma širokými modrými pruhy z hedvábí. Sukně je u horního okraje navrapena a všita do pásu „površku“, rozparek je ukryt vpředu pod zástěrou, takže se ani nesešívá. Po I. světové válce vešla v oblibu rumělkově červená „heriška“ z průmyslově vyráběné vlněné látky s vetkávanými žlutými a bílými pruhy a se strojově vyšívanými fialovobílými květy a na dolním okraji lemována zeleným *kartáčkem*, který dnes často schází. Po druhé světové válce převládly průmyslově vyráběné látky, zvláště brokátové, pastelových barev. Místo rukávů zaujala ve všedním i nedělním oblečení žen i svobodných dívek ještě před první světovou válkou jupka, nad pasem rozvolněná vsazeným širším pruhem stejné látky, který se kulmoval, hlavně prý v neděli do kostela.

Od slavnostního kroje se pentlením odlišovalo obřadní oblečení nevěsty a družiček. Svatební sukně byla černá soukenná, nad okrajem se dvěma modrými hedvábnými pentlemi, přes ni se uvazoval bílý vyšívaný fěrtoch.

V neděli odpoledne nosily ženy zástěry bílé kanafasové s barevnými pásy nebo kartounové. Koncem 19. století se ujal bílé plátěné fěrtůšky s velkou bílou dírkovou výšivkou, podložené různobarevnými pentlemi. Říká se jí „kocůráky“, dnes se však výšivka již nepodkládá. K tmavým slavnostním sukním se nosily batistové fěrtůšky vyšité bílou výšivkou v několika formách nad sebou a lemované našitou krajkou. Po první světové válce však převládly černé klotové fěrtůšky, vyšívané v úzkém pruhu, zvaném rozmarýnka, bavlnkami nebo hedvábím a u spodního okraje s našitou paličkovanou krajkou. Přes sukně si děvčata uvazovala širokou černou, častěji však modrou (tato barva nakonec zcela převládla) listrovou, atlasovou či tibetovou (lehkou vlněnou) zástěru, nad podlemem barevně vyšitou *halabuzem* (berlínskou vlnou) a opásanou haraskami, případně doplněnou širokou dlouhou stuhou, jejíž konce vpředu visely až po okraj zástěry. Tento typ sváteční zástěry se vždy nosil k mušelinovým a batistovým sukním.

Kordulka bývala podobná podlužáckému lajblu, vlněná tibetová v barvě červené nebo modré, podél okrajů žlutě prošívaná, později hladká z paterového hedvábí. Kolem krajů byla lemována portami, perličkami a červenou pentlič-

kou. Zapíná se dole na jediný háček – haklík.

O chladnějších nedělích oblékaly ženy krátký kabátek s dlouhým rukávem, zvaný marynka. Kabátek se šil z bílého flanelu, později jej nahradila kacabaja podšíť bílým flanelem. Kacabaja bývá ze sukna rozmanitých barev, u dolního okraje je rozšířena na boky a vzadu tvoří tři stojaté kanýrky – šosky. Husté zapínání na knoflíky lemuje přednice od krku až dolů. Rukávy na zápěstí jsou ozdobeny sameťovými pruhy. Fěrtůšek se vázal přes šosy kacabají.

Nezbytnou oděvní součástí byl šátek na hlavu, ve všední den uvázaný pod bradu – veliký „barvířský“ s bílými květy nebo červený a černý „turečák“. Vázal se na záušnice, uvdaných žen též na obálenku. Jiný je způsob vázání šátku „na rožky“ s čepcem, neboli drndou, zdobenou na okraji krajkou, dnes také korálky a provlečenou světlemodrou stuhou. Právě pro tu zdobnost čepce přechínajícího zpod šátku uvázaného „na rožky“ si jej oblíbila i svobodná děvčata a lze říci, že šátek uvázaný „na rožky“ se stal atributem dívčího slavnostního kroje.

Sváteční čizmy dříve mívaly ostřejší špiče a měkká holenní část se pouze shrnula do několika faldů, po 1. světové válce se začala přesně vřapit do řádků. Boty mají lakované špiče, nárt a pata jsou bohatě pestrobarevně vyšité a pobité cvočky. Výrazná je červená podrážka. Harmonikovitým vrápením se podobaly podlužáckým, měly však širší podpatek bez mosazné podkůvky.

Oděv francouzských kolonistů, který si původní osadníci Čejče přinesli ze své domoviny, nezanechal ve zdejší lidové kultuře nejmenší stopu a potomci Francouzů se i v tomto přizpůsobili místnímu slovanskému obyvatelstvu.

Mužský všední pracovní oděv šily ženy z vlastnoručně vypěstovaného a zpracovaného konopí. Tvořila jej konopná „košela“ s nízkým stojatým „lémečkem“ kolem krku a s širokými rukávy s roztrášenými okraji. Dále to byly spodky – „třaslavice“, chráněné modrou plátěnou zástěrou, haraskami uvázanou pod pasem. Na nohou pantofle, na hlavě starý malý černý klobouček.

Ženatým mužům byl určen černý šátek. Kordulu mívali nejčastěji z červené vlněné látky, zvané tibetová. Na okrajích byla několikrát proštepována žlutým hedvábím, vpředu se zapínala na háček. Později si chlapci oblíbili hedvábnou paterovou kordulu v barvě modré, červené nebo zelené, která byla kolem okrajů zdobená perličkami, zvanými tu „zrnečka“, „řetázky“ (barvy stříbra nebo zlata), a bílými bavlněnými šňůrečkami a patáčky. Podložena byla vyčnívajícími zoubky z červeného sukna. Dnes je zhotovena z bílého hedvábí.

Nohy se ovíjely konopnými onučkami a na ně se natáhly kordovanské čizmy „s faldama“. Čizmy měly nízký kožený podpatek a na něm vysokou kovovou sekavici, zhotovenou kovářem. „*Ta sa mosela pěkně blyšcat a dyž chasníci tancovali, tož s něma o sebjá cvakali jak dragúni šporňama.*“ Později se nosily čizmy bez sekavice, zato s červe-

ným hedvábným štrápcem. Po první světové válce zanikl i ten.

Dříve bylo nemyslitelné vyjít bez pokrývky hlavy – klobouk si chlapec sám velmi pečlivě nazdobil. Šmuky si koupil u místního obchodníka. Nejníže navinul tlusté žinylkové housenky, nad ně tenké a nakonec stříbrné štrápce. Dále se výzdoba lišila podle ročního období.

V letní nedělní odpoledne a k muzice se chodilo „bez obleku“, tj. jen v konopné košili a třaslavicích s černou „glotovou“ zástěrou pestrobarevně vyšívanou u dolního okraje. A čizmy se musely lesknout, „*že sa v nich mohl zhlédát*“.

Za chladnější neděle, když se nemohlo jít ven „bez obleku“, doplňoval konopnou košili se šátkem kolem krku černý soukený lajbl se dvěma kapsičkami, sahající až k pasu. Výložky – klopky byly vyšity šňůrkami stejně jako nohavice. Přednice lemovaly dvě řady stříbrné se blýskajícími kulatých knoflíků – bombíků, hustě vedle sebe nasíťovaných. Knoflíková řada stoupala rovně od dolního okraje až k výložkám, jejichž tvar kopírovala a na konci se stočila do kruhu z pěti šesti bombíků. Starší muži mívali lajbl z bílého sukna a říkali mu marynka.

K haleně muži obouvali jojky – boty s velmi nízkým podpatkem, nebo zcela bez podpatku, jen s podkovkou od kováře.

Kožich se zapínal velikým knoflíkem obšitým kůží a koženým poutkem. Bílý kožich se natíral zvláštní křídou, což bylo postrachem pro okolí, protože křída se otírala a vše kolem špinila. Starší muži nosívali kožich celoročně. Zimní oděv doplňovala

černá „baranica“, z jejíhož vršku visel na tenké šňůrce štrápec z pěti různobarevných housenek. Chlapec si ji posadil rovně na hlavu a prsty kolem vršku stlačil, až vznikl okolo temene kruhovitý járek, a s oblibou beranici ozdobil rozmarýnovým prutem s pentlíčkami. Ženatí muži měli beranici bez ozdob.

Vlasy si muži upravovali „na randlík“ s púčcem, pramínek vlasů splýval před boltce, stáčen se do tvaru číslice šest a nazýval se „sакrпорт“. Vlasy v týle byly vyholený. Kvůli lepšímu udržení tvaru si muži občas vlasy namastili sádlem. Tváře si holili, ve dvacátých letech 20. století byl v oblibě krátký knír. Obnošené sváteční šaty nosili ve všední den. Starší typ oděvu byl však nahrazován oděvem z průmyslově vyráběných látek různých barev, bez bombíků, jen s malou šňůrečkovou ozdobou kolem krku a na „gatic“. K tomu vysoké boty nebo šněrovací střevíce, plstěný klobouk a krátký zimník. Posledním slováckým „krajčírém“ v Čejči byl Bartoš Rylka z čp. 123. Poté si šaty nechávali šít v Hovoranech.

Obřadní oblečení ženicha se v několika drobnostech lišilo od chlapeckého slavnostního oděvu: v nohavicích s cifrovaným puntkem byly zastrčeny dva šátky, jeden červený tibetový a druhý bílý vyšívaný. Kordulku měl ženich červenou, sepatou květovanou pentlí s konci visícími po kolena. Novou vyšívanou košili doplňoval červený, podle jiných černý, hedvábný šátek uvázaný kolem krku na dvě „smečky“. Šňurovaný klobouk s housenkami byl

Slavnostní kroj z Čejče. Foto: Vladimír Židlický

ozdoben bohatým „ženišským pérem“, čížmy červenými štrápci a sekavicemi. Mládenci byli oblečeni stejně.

Zaniklou oděvní součástíkou ženského oděvu je konopný rubáč sešitý ze dvou dílů, spodní rovné sukně, navrácené a všité do širokého nesešitého horního dílu – opléčka, přes ramena přidržovaný konopnými tkanicemi – tráčky. Stejně tak zmizely konopné rukávce s přišitým čtverhranným obojkem, střídě zdobeným hrachovinkou nebo zoubkováním, a pod krkem zavázané obyčejnou bílou šňůrkou. Klvaňa navíc zmiňuje u starších obojků olemování kopřivovou krajkou. Volné konce šňůrek si děvčata zdobila špendlíkem, což byla laciná spona s celuloidovou červenou růžičkou a žlutými penízkovitými přívěsky.

Všední sukně si ženy šily barchetové a „tištěnové“, tmavých barev s drobným vzorkem, ve svátek nosily těžké látkové fialkové nebo modré „moldonky“ v zimě, v létě pak růžové „kartůnky“ a plátěné kanafasky, které se škrobily ve „vařeném“, tj. ve vodě, v níž se vařila moučná jídla. Spodničky jsou bílé plátěné, ušité z 5–6 půlek, dříve stačily podle pamětnic 4 půlky, ale sukně bývaly poněkud delší než dnes.

Všední široké zástěry bývaly z tmavě modrého nebo i světlejšího plátna, vázaly se modrými šňůrkami nebo červenožlutými haraskami, nověji i červenými širokými šňůrami. Později si začaly ženy zdobit modré zástěry u spodního okraje zoubkováním a „halúzkú“, což byl proužek pestrobarevné výšivky vlněnou přízí – halabúrem.

Svrchní oděvní součástíkou byla kordulka, která se navleče na rukávce dříve, než se oblečou. Dříve nad ním byly přišity

„nádstavky“ – čtyři smyčky z pestré stuhy nad sebou, které se zapínaly na čtyři ploché barevné knoflíky.

Ženy mívaly rovněž bílý kožíšek, sahající pod boky, přední cípy byly ohrnuty dozadu a tam sepnuty v kříži, kde visely dva střapce z červené, bílé a zelené kůže. Vpředu měl dva bombíky na zapnutí. Tato nákladná oděvní součástka byla od konce 19. století vytlačována továrně vyráběnými vlníky, které si staré ženy zpočátku přehazovaly přes kožich. Bílý kožíšek však ještě v polovině 20. století dožíval jako obřadní svatební součástka nevěsty a družiček.

Všední boty byly podobné jako mužské jojky bez podpatku. Účes se upravoval ze čtyř až šesti copů, z nichž se dva ovinuly do věnečku kolem hlavy, zbylé se svinuly v týle do uzlu. Tuto úpravu korunoval věnec z umělých květín a rozmarýnu, vpředu poněkud vyšší, který se uváže pod uzlem v týle. Věnec mohl být doplněn růžovou stuhou s myrtou. Vlasový uzel se zakryl „pantlíkem“ z červených a později také z červených a bílých mašlí, visících až

pod pás. Nevěsta měla ve věnci „krúpkové“ mašle, což byla stuha červené barvy s vyraženými hrbolky velikosti kroupy. Fěrtoch byl ve dvacátých letech 20. století připevněný natvrdo naškrobeným pásem, zakrytým červenobílou květovanou pentlí, jejíž konce visely po straně zástěry. Družičky se od nevěsty lišily pestrými sukněmi a skromnější úpravou hlavy. Za chladného počasí oblékaly nevěsta i družičky bílý kožíšek. Těhotná žena se vdávala v šátku se střapci. Uvedený obřadní způsob oblékání se udržel do padesátých let 20. století. Později se materiál sukní i zástěr přizpůsoboval módním trendům a nabídce průmyslové výroby.

K slavnostnímu kroji svobodných dívek musí být natvrdo naškrobené spodničky naskládané do záhybů a také musí být vidět, kolik jich je. Spodní je nejdelší, postupně se spodničky zkracují, takže nejkratší je ta svrchní. „*Vypadá to jak obrácený deštník*“, trefně poznamenala jedna respondentka.

MUTĚNICE

Klvaňa řadí zdejší oděv do krojového okrsku mutěnicko-hovoranského. Na přelomu 19. a 20. století však začali v Mutěnicích přejímat stále více podlužáckých prvků, až se v šedesátých letech 20. století ke kroji podlužáckému přiklonili zcela.

Všední mužský pracovní oděv byl tehdy stále ještě zhotovován z doma vypěstovaných surovin a vyrobených materiálů, tedy především z konopného plátna. Jako svrchní oděv sloužila často také v létě halena z hrubé houně – archaická oděvní součástka sešitá z pravouhlých dílů.

Sváteční oblečení se vyrábělo z jemnějších a dražších materiálů a bylo také zdobenější. V letech první republiky se kordula šila rovněž z modrého nebo zeleného hedvábí s drobnými, řídce vetkávanými květy. Barevnost tehdy byla dána politickými sympatiemi: agrárníci si oblíbili kordule zelené, lidovci pak modré. Nohavice a košili doplňovala u mužáků kabaňa, někde zvaná také marýnka, vyrobená ze stejného materiálu jako nohavice, s bílými nebo žlutými *bombíky*.

Odvedenecké péro bylo tvarově větší, široce rozložené, takže přesahovalo půdorys klobouku, bylo mnohem bohatěji zdobeno umělými štetinovými vějířky, dlouhými stužkami, umělými květinami, zrcátky, korálky aj., zato však nemělo košířek. V časech rakousko-uherské monarchie umísťovali „regrúti“ mezi výzdobou odvedeneckého péra dokonce podobenku císaře. Rovněž ženišské pérečko se svou formou lišilo od svátečního.

Obřadní kroj z Mutěnic. Foto: Vladimír Židlický

Nezbytný sváteční doplněk mužáckého oblečení tvořila halena. Jako svrchní oděvní součástku zimního a slavnostního oblečení nosili muži také tzv. buchtičkové kožichy.

Ženské oděvní součástky: Konopné rukávce s obojkem se oblékaly na archaickou oděvní součástku rubáč, ušitou rovněž

z konopného plátna. Obojek byl tak velký, že kvůli němu prý v sousedních vesnicích přezdívaly Mutěničankám Popeluše. Ještě počátkem 20. století se tu nosil i ve všední den. Rubáč byl v Mutěnicích, podobně jako v okolních obcích, postupně vytlačen konfekčním prádlem. Tento typ se nosil asi do konce první třetiny 20. století. V zimě

vedle jupek přežívaly zhruba do konce 1. světové války krátké vypasované kacabaje se stojatým kanýrem kolem pasu, ušité ze sametu nebo „štofu“ a lemované jehněčí kožešinou nebo její imitací, případně širokou portou. Kacabaje měly podšívku a zhotovovaly se ze stejného materiálu jako sukně. Nákladná oděvní součástka, kterou představoval bílý kožich, byla od konce 19. století vytlačena v továrnách vyráběnými vlnáky. „Kožuch“ však ještě koncem první třetiny 20. století sloužil jako obřadní svatební součástka nevěsty a družiček.

Při nasazování tureckého šátku „na rožky“ se nejprve musela do vlasů zaplést „obalenka“, což byla dvě dřívka asi 15 cm dlouhá, obšitá plátnem a na horních koncích, které se po stranách přikládaly k temeni hlavy, spojená šňůrkou. Dolní konce byly opatřeny dvěma dlouhými šňůrkami, jimiž se „obalenka“ přivázala k hlavě. Na tuto konstrukci se nasadil čepceček zvaný „drndula“. Čepce byl ušit z plátna, batisutu nebo molu a nad čelem ozdoben háčkovanou, později také strojovou krajkou. Teprve přes „drndulu“ se pak vázal červený turecký šátek, a to tak, aby byl krajkový lem čepce vidět. Když si ženy přestaly do vlasů plést „obálenu“, udržoval se krabicový tvar šátku vyztuženým papírem.

Obřadní oděvní součástku mutěnických nevěst a družiček tvořilo tzv. pentlení. Byl to vlastně věnec uvitý z umělých modrých, růžových a bílých květů a z růžových pupat, doplněných stříbrnými korálky, snítkami myrty a v týle pěti harasovými barevnými stuhami, visícími až do pasu.

Nemluvnata zavinutá v přince mívala oblečena jen košilky, kabátky a na hlavě čer-

pičku karkuli s velkou křepelicí (složenou mašlí). Batolata a děti předškolního věku bez rozdílu pohlaví se strojily do kartounových šatů v celku, zvaných zde *kaboš*. Chlapci se poznali podle kloboučku, děvčátka zase podle šátku. Odstroilejší chlapci nosili v létě konopné košile se šňůrkami, konopné gatě na gatňák, zástěry, klobouk či širůch s housenkami a štrápci; o svátcích kordulu z černého klotu, zdobenou řetízky a čizmy se štrápci. V zimě na košili oblékali lajbl s dlouhými rukávy a kožíšek z kozí kůže. Odstroilejší dívky mívaly rubáč, konopné rukávce, moldonovou nebo kartounovou sukni, zástěru, vysoké nevrápené boty s podkůvkami, na hlavě šátky nebo vlnáčky. V neděli rukávce z bílého tenkého plátna, zdobené řetízky a šňůrečkami a k nim kordule z černého klotu. V zimě teplé kacabaje, vlnáky a vlnáčky.

Proměny mutěnického kroje vyvrcholily v 60. letech minulého století výše zmíněným převzetím kompletního slavnostního podlužáckého kroje. Pamětníci shodně uvádějí jako přelomový rok 1964, kdy se poprvé představily v podlužáckém kroji stárkovské páry, v dalším roce již i ostatní, děvčata ovšem ještě se šátkem na hlavě a teprve od roku 1966 si všechna pořídila též rožky.

Červenice se v Mutěnicích ujaly mezi dvěma světovými válkami. K nim se zpočátku oblékaly košile mutěnického typu s barevnou výšivkou na širokých rukávech. Barevnost výšivky i motivy se proměňovaly podle dobové módy. Po přijetí kompletního svátečního podlužáckého kroje se barevnost ustálila na červené.

Mutěničtí však na svůj původní oděv nezapomněli a tu a tam je obnovován.

NĚKTERÉ KROJOVÉ ROZDÍLY

Po převzetí podlužáckého kroje se zachovaly některé prvky mutěnické, zvláště u chlapeckého kroje. Jde zejména o kapesník do nohavic, jenž má obdélný tvar rozměrů 28 x 12 cm, je barevně vyšíván plným stehem na molu, podložen plátnem a lemován strojovou kraječkou; někteří chlapci sice nosí kapesník s bílou výšivkou jako na Podluží, ne však čtvercový a přeložený jako podlužácký, nýbrž mutěnického obdélného tvaru. Na klobouku „húšeňáku“ nosí někdo v točku zatknuty dva kosířky z koutního peří, kdežto na Podluží je kosířek ze speciálně preparovaného péra jeřába popelavého. Rovněž fialové hedvábné štrápce na čizmách, na Podluží neodmyslitelné, nejsou v Mutěnicích závazné. Rozdíly však mohou být i terminologické – přestože se na Podluží říká vestičce „lajbl“, podrželi si Mutěničané své označení „kordula“.

Podívejme se však na některé srovnatelné oděvní součástky mutěnického a podlužáckého kroje: obojek původního mutěnického kroje byl větší než podlužácký a stejně tak i bíle vyšíváný „fěrtach“ byl širší než na Podluží a odlišoval se také stylem vyšívání. Bíle vyšíváné šňůrky nosily nejen vdané ženy jako na Podluží, ale i svobodné dívky. Šňůrky byly delší a širší než na Podluží, podle pamětníků sahaly téměř do půli sukni, krátké jen do pasu mívaly stařenky. V meziválečném období byly mezi děvčaty oblíbeny šňůrky ze strojové krajky, jejichž středem byla po celé délce provlečena stuhá, nejlépe světlemodrá. Uvažovaly se jak k rukávcům, tak v zimě ke kacabaji. Vyšíváné bílé šňůrky dnes podědila menší děvčata, pokud v rodině nejsou k dispozici mašle malované.

TEREZÍN

Všední mužský kroj tvořila konopná košile s malým límečkem, s rukávy, které sahaly kousek pod lokty a jejichž konce byly ořepeny. Kalhotami byly konopné třaslaviče, opásané modrou plátěnou zástěrou. Na hlavě muži nosili malý černý klobouk a na nohách pantofle.

Sváteční košile je ušita z tenkého plátna, široké rukávy zdobeny dírkovaným vyšíváním nebo krajkovými vložkami. Na košili se nosila červená kordula, po okrajích vyšívána žlutým hedvábím. Dnes se používá podlužácký lajbl, na hrudi sepnutý širokou malovanou stuhou, jejíž konce visí na levé straně až pod kolena. Na krk se vázal červený šátek s trásněmi, dnes růžová stužka uvázaná na dvě smyčky. Kalhoty byly úzké modré, vpředu s trojúhelníkovým vyšíváním. K opášení byl používán dlouhý řemen vykládaný žlutými cvoky. V puntu byl zastrčen bílý vyšívávaný šátek. Dnes se nosí červenice jako na Podluží, zůstal jen dlouhý ocvočkováný řemen. Hlavu muže zdobí malý černý klobouček s úzkou stříškou, zdobený žinylkami a nad čelem voničkou z umělých květín, rozmarýnu a kosárku z kohoutího ocasního pera. Ženatí muži mají klobouk bez kosárku. Boty vysoké s tvrdou holínkou.

Dříve nosily ženy rubáč, což byla úzká ke kolenům sahající košile. Na něj se oblékaly konopné rukávce s přišitým obojkem. Obojek i rukávce, zdobené výšivkou pod krkem, se zavazovaly bílou šňůrkou. Sukně se nosily barchetové nebo tištěné, obvykle dvě až tři. Na sukních byla zástěra z bí-

Slavnostní kroj z Terežína. Foto: Vladimír Židlický

lého plátna, široká, nahoře navrapená. Na hlavě mívaly ženy šátek.

Oblečení vdaných žen je podobné jako v Dubňanech.

Sváteční rukávce dívčího kroje byly z jemného plátna, později z molu. Rukávy se zavazovaly nad lokty a byly vyšívány bíle. Uvazují se na ně stojaté kadrle. Kolem krku se nosí široké bíle vyšívání šňůrky uvázané na dvě smyčky. Na rukávce se obléká kordulka zdobená obdobně jako na Podluží. Sukně bývají pastelové modré, růžové, červené a pod nimi až šest bílých naškrobených spodniček. Fěrtoch je široký, bíle vyšívány. Na hlavě mají dívky věneček. A také červený turecký šátek, stárky černý, a pod ním drndulu jako v Dubňanech. K červené sukni pávce (vlněná sukne s vy-

šívány květy, připomínajícími paví oko) se nosí černý fěrtoch s pestrobarevnou naturalistickou vyšivkou, lemovaný vláčkou krajkou.

K pastelovým sukním s bílým fěrtochem oblékají děvčata bílou jupku s krátkým rukávem, zdobenou stejně jako jupky vdaných žen na rukávech, přednici a pod prsy krajkovou nášivkou, obvykle světle modrou a na hrudi s připevněnou modrou mašličkou s konci visícími až pod pás. Na hlavě pak mají uvázaný bílý etamínový šátek a pod ním drndulu.

Na nohy obouvají vysoké vrapené boty s červenou a žlutou vyšivkou.

Děti oblékají různé varianty kroje dospělých.

Robatecký kraj

Rohatec je svébytným krojovým okřem. Zdejší kraj do sebe vstřebal prvky kroje jihohykovského a strážnického a přeměnil je ve svébytný lidový oděv, který se nosí právě jen v Rohatci. Do současnosti se tu udrželo několik typů krajů svátečních a obřadních.

Letní sváteční mužský a chlapecký kraj tvoří *třaslavice*, zastrčené do vysokých kožených bot s tvrdou holení. K nim se nosí plátěná košile s širokými rukávy, které většinou sahají jen pod loket. Na košili se obléká vesta – *kordula* z černého sametu nebo klotu s pestrou naturalistickou výšivkou. Kordula je stejného střihu jako ve Strážnici, zapíná se jen na horní a spodní knoflík, takže na hrudi se otvírá do tvaru O. V pase se uzavazuje pomocí květované tkané stuh dlouhá modrá plátěná zástěra s pruhem barevné naturalistické výšivky u dolního okraje. Řasení zástěry v pase je zpevněno svislými barevnými vyšívanými proužky. Svobodní mají na hlavě malý *širáček* se stříškou omotaný spodní červenou a svrchní květovanou stuhou, žinylkami v barvě bílé, žluté, zelené a červené, zdobený stříbrnými střípačky a *kosárkem* – ocasním pérem kohouta. Žinylky nad čelem vytvářejí trstřící vzhůru. V Rohatci kromě *kosárku* rozeznávají *řezál* – péro volavčí nebo z jeřába a *štrasák* – pštrosí péro (ten nosili rekruti). Ženatí muži *kosárek* nemají.

Slavnostní chlapecký kraj, oblékaný např. na hody, se vyznačuje nohavicemi z tmavomodrého sukna, bohatě vyzdobenými černými nebo o něco světlejšími šňůrkami, než jsou nohavice samotné,

a doplněnými výšivkou. Spotřebuje se na ně jeden metr ve Strážnici vyráběného sukna. Nohavice přidržuje dlouhý vyšívaný řemen omotaný třikrát kolem boků. Do punktu si chlapci zastrkují bílé vyšívané obdélníkový šátek. *Košela* z tenkého plátka má velmi dlouhé široké rukávy, na ni se obléká tenká molová nebo vapérová košile, jejíž dlouhé široké rukávy jsou ukončeny krajkami. Zapíná se u krku na špendík. Náprsenka je vyšíta bíle a stojáček černým křížkovým stehem, dříve i červeně nebo bleďmodře. Od konce 19. století vešlo v oblibu bílé prolamované vyšívání na náprsence i na rukávech. *Korduly* jsou zelené nebo bílé hedvábné, opět stejného střihu a zapínání jako ve Strážnici, takže na hrudi vytvářejí ono výše zmíněné O. Po vzoru Podlužáků si chlapci připínají na levou stranu korduly dlouhé strojově vyšívané nebo ručně malované mašle, nahoře vějířovitě naskládané a ozdobené růžičkou. Na hlavě mají širůch s voničkou z umělých květů, sklíček a zrcátek, doplněných užšími stužkami visícími do půli zad, a k tomu *řezál*, dnes častěji *kosárek*.

Muži oblékají plátěnou košili s dlouhými širokými rukávy, které jsou u dolního okraje a na náprsence vyšívány černě, červeně nebo bleďmodře, případně prolamovány a ukončeny strojovou krajkou. Kordule mívají černé nebo tmavomodré sametové, stejného střihu jako chlapci, ale bez mašlí na hrudi. Mužáci nosí přes kordule ještě modré soukenné *lajble* s nízkým stojáčkem a s červenými reverami a mnoha kulatými gombíky či plochými ocelovými

knoflíky na přednicích, rukávech a u šůsků. Ženatí mají širší stříšky klobouků a střídmější výzdobu, samozřejmě bez *kosárků*.

Podle Josefa Klvani muži do roku 1870 nosili čizmy s dlouhými modrými štrápci a sekavicemi jako ve Strážnici, pak boty s tvrdou holínkou, kolem horního okraje olemované červenou kůžičkou. Dnes obouvají nezdobené vysoké boty s tvrdou holínkou.

Dříve muži mívali *kožuch* bílý, zdobený buchtíčkami, kolem krku a rukávů s černou kožešinou. V bocích je na něm výzdoba z černých kůžiček, tzv. *laštůvky* – podobají se srpku měsíce – a od nich visí štrápec z bílé kůže. Počátkem 20. století se začaly nosit červené (hnědé) strážnické *kožuchy*.

Dívky oblékají na sváteční příležitosti tři plátěné spodničky – *trčnice*, *škrubenice*, nažehlené a naškrobené do varhánků, aby hodně trčely – odtud i jejich název. A na ně barevné sukně kanafasové, vlněné, hedvábné, brokátové. Aby svrchní sukně přilnula k záhybům spodničky a tento tvar držela, bývají varhánky přichyceny nití. Úplně nahoru pak přijde světlá zástěra s barevnou naturalistickou výšivkou, uvázanou v pase strojově vyšívanými stuhami. K tomu rukávečky z molu, nad loktem stažené do baní a s krajovým kanýrem – *kadrlemi*. Kolem krku se přivazuje zřasený ležatý krajkový krejzlík. K rukávečkům si děvčata oblékají vestu z bílého brokátu, zdobenou korálkovou výšivkou, této vestě se říká *prudek*. K popisované úpravě svátečního kroje náleží tibetový šátek, dnes jsou ale děvčata většinou prostovlasá. Obléknu-li si rukávce,

které se nazývají *natahačky* (jsou delší, užší než baňaté rukávce a rukávečky), připínají si k nim kolem krku obojek bílé vyšívaný a lemovaný bílou strojovou krajkou a na tělo oblékají kordulu ze zeleného brokátu nebo z bílého či zeleného tibetu, případně z vyšívaného černého sametu. Šněrování je vždy v barvě korduly. K tomu náleží uvázaný turecký šátek *na srdečko* – cípy šátku se sváží v týle, nad čelem je šátek prolomen rýhou dolů, říká se tomu *cicúrek*.

Starší ženy si pro sváteční příležitosti, např. do kostela, oblékají k sukni stejnou jupku, krátkou do pasu a zdobenou strojovými portami, na hlavu světlý šátek. V zimě se halí do vlňáků.

Slavnostní kroj děvčat představuje kromě pěti spodničků široká květovaná sukně z vlněného harasu – podle vyšívaného vzoru se jí říká pávica, řetazovica, slámečková apod. Vdané ženy pak oblékají černou soukennou *sukni*, s červeným soukenným podlemem a nad okrajem zpravidla se dvěma pásy modré stuhy. Pouze k těmto modrým sukním nosí ženy batistové nebo tylové bílé vyšívané *fěrtušky*. Uvazují se hedvábnými pentlemi s barevnou květinovou strojovou výšivkou, konce visí vzadu až po okraj sukně. *Rukávce* jsou spodní menší a přes ně musí být větší rukávce zvané *přes ramena*, mající baňaté rukávy – *dudy* – černé, dříve i modré nebo červené, vyšívané, ukončené širokými krajkovými volány – *kadrlemi*. Nevěsty a družičky mají rukávce vyšívané bílé. Obojek se podobá strážnickému, je malý, čtverhranný, zdobený vyšíváním a lemovaný širokou černou či bílou krajkou, k černě vyšívaným rukávcům ovšem vždy černou. Krátká *kordulka* bývá z pestré hedvábné látky, zapíná se na pět

Slavnostní kroj z Robatce. Foto: Vladimír Židlický

nebo šest knoflíků, příp. je šněrovací, přičemž barva šněrování odpovídá barvě kordulky. Výstřih má čtverhranně zakulacený a lemovaný širokou jednobarevnou stuhou. Kordulka dosahuje sotva nad pas, aby byla vidět květovaná *pantla*, uvázaná v pase na silně naškrobený plátěný opasek. Dívčí úbor doplňují vrapené čizmy a na hlavě *pantlík*, tvořený vínkem, tj. stuhou vedoucí přes temeno, pošítou korálky, a na vrcholu ozdobený korunkou z umělého kvítí v barvě bílé a zelené. V týle *pantlíku* je kulaté *dénko*, bohatě pošíité skleněnými zrníčky, překrytými červenou stuhou naskládanou do růžice, zpod ní visí tzv. *ocas* z různobarevných pentlí a po stranách jsou *uš* – na smyčku uvázaná strojově vyšívána stuha.

Ženy mají na hlavě turecký šátek červený nebo černý, uvázaný hodně do čela,

pod ním čepec. Mladší ženy mají čepec pěkně vyšíváný, kolem obličeje lemovaný paličkovanou krajkou naskládanou až ze čtyř metrů a s dlouhou květovanou stuhou vzadu.

V zimě si oblékají svrchní kabátek do pasu – *kabaňu* – se dvěma šůsky kryjícími boky.

Dochoval se zde také krátký ženský bílý kožíšek, kolem krku, rukávů a šůsků lemovaný černou kožešinou, opět zdobený *laštůvkami* a bílými koženými střapci. Mladší ženy si k němu na turecký šátek uvazují kašmírový šátek, pod krkem překřížený a v týle svázaný – pojmenovaný *tady kolem huby*. K slavnostnímu a obřadnímu kroji vždy nosí vrapené čizmy.

Zvláštní kroj se obléká na dožínky. Sukně je červená, tzv. *rozhoděná*, což znamená,

že není naskládána do řádků, k tomu modrá plátěná zástěra, může být i nevyšívána, rukávce *natabačky* z bílého nevyšíváného plátna, na konci s bavlněnou strojovou krajkou, přes ně obvykle vyšívána černá sametová *kordula* se šněrovačkou, k tomu na hlavě bílý turecký šátek uvázaný *konce bore*. Na nohou bývají pantofle nebo střevíce.

Dětskému čepečku lemovanému naskládanou krajkou tu říkají *čěpka s angaláškem*. Jednotný oděv pro předškolní děti nazývají v Rohatci tunika nebo komže, starší děti již oblékaly oděv *dvojnaký* – sukni a kalhoty, rukávce a košile.

Krojové součástky (výběr)

ŽENSKÝ KROJ:

Čižmy – dívčí boty s měkkou holení varhánkovitě navrpenou.

Fěrtoch – bohatě vyšíváná sváteční zástěra lemovaná krajkou.

Ficle – líčková krajka z kopřivových nebo hedvábných nití smetanové barvy, vložka na lanžhotské šatce, koncem 19. století je vyráběla místní krajkářka.

Jupka – ženský látkový kabátek nahrazující halenku, zdobený našitou krajkou.

Kapesníček – menší šáteček ozdobený krajkou, dívka jej před tancem podává chlapci, aby si jím podložil ruku kvůli ochraně jejích krojových součástek.

Kasanec – kratičká stojatá, hodně naškrobená plátěná spodnička.

Kasanice – spodní sukně, plátěná spodnička.

Kokeš – válcovitě tvarované rožky, které jsou v týle tvarované do pětiúhelníku, nosí se v obcích zasažených dřívější charvátskou kolonizací, na temeni je ze dvou mašlí naskládán tzv. netopýr – stuha vytvarovaná do ležatých smyček navrstvených na sebe do výšky tak, aby vzadu spadaly čtyři konce až do pasu. V Ladné a ve Staré Břeclavi se nosí jiná úprava mašlí, ve Staré Břeclavi se kokeši říká rožky.

Kožíšek – bílý krátký kožich podšitý černou kožešinou.

Krézlíček – malý úzký límeček z tylu a naskládaných mašliček.

Lajbl k svátečnímu kroji – vesta.

Mašle – souprava stejně malovaných mašlí, které se uvazují na rožky, na opasek a na dvě smyčky pod krkem.

Obojek – obdélníkový límec, vyšíváný a lemovaný krajkou.

Opasek = pinta – tuhý dívčí pás zdobený malovanou mašlí.

Pinta = opasek – tuhý dívčí pás zdobený malovanou mašlí.

Rožky – podlužácký tvrdý lepenkový čepec potažený červenou paterovou látkou s vytkávanými zelenými a stříbrnými květy, vzadu je čepec zploštělý a vytváří dva rožky, na temeni je ozdobený malovanou mašlí naskládanou do čtyř smyček (křepelica), jejichž dva konce vzadu splývají až do pasu, v týle je upevněna gučka – růžice z drobných stužek, rožky se připevňují k vlasovému uzlu dvěma ozdobnými jehlicemi.

Rukávce – ženská vrchní košilka (halenka).

Sukně červenice – červená sukně.

Šátek – čtvercový šátek (60 x 60 cm) na hlavu, materiál a výzdoba se řídí ročním obdobím a příležitostí.

Šatka – dlouhý obdélníkový pás z jemného plátna, který si ovijí nevěsty a družičky kolem rožků, je zdoben výšivkou a krajkou; v Lanžhotě je výšivka i krajka černá a šatka je na dolním konci opatřena krémovými ficlemi. Na západním Podluží jsou šatky tylové, v ostatních obcích vyjma Lanžhota se ve 20. století nosily šatky malované.

Šňůrky – stuhy z jemného plátna (etamín, mol) bíle vyšíváné a s dírkovou výšivkou po obvodu.

Tacle – kanýr zdobený vláčkovou krajkou, přivazuje se na rukávce.

Trčenic – spodní sukně, plátěná spodnička.

Turecký šátek – červený nebo černý šátek se širokou květovanou bordurou (150 x 150 cm).

Vlňák – vlněný přehoz čtvercového tvaru s trásněmi po obvodu, nahrazuje kabát.

Vrchní sukně – sukně se stojatými sámkami.

Zapletené vlasy do rožků – zahrádka s drobnými zoubky původně spletaná z vlasů, nyní jako přičesek, který se přivazuje nad čelem.

Zástěra k sukni červenici – modrá zástěra s barevnou výšivkou na dolním okraji.

DĚTSKÝ KROJ

Boty – kožené boty s tvrdou holínkou.

Čepeček – pokrývka hlavy děvčete.

Fěrtúšek – dívčí sváteční zástěra.

Húseňák – pokrývka hlavy chlapce.

Kabošek = pasnica – šaty obvykle z červené látky pro děti do šesti let bez rozdílu pohlaví.

Kordulka – vesta chlapecká i dívčí.

Košilka – chlapecká plátěná košile se širokými rukávy a stojáčkem u krku.

Lajblík bez rukávů – vesta chlapecká i dívčí.

Pasnica = kabošek – šaty obvykle z červené látky pro děti do šesti let bez rozdílu pohlaví.

Pentle – stuhy.

Rukávečky – dívčí vrchní košilka.

Slamák – pokrývka hlavy chlapce.

Šátek – pokrývka hlavy děvčete.

Traslavičky – chlapecké plátěné široké kalhoty v pase stažené provázkem nebo gumou, na dolním okraji roztřepené.

Zástěra – chlapecká i dívčí modrá plátěná zástěra s výšivkou u dolního okraje, chlapci ji nosí jen k traslavicím.

MUŽSKÝ KROJ

Červenice – úzké nohavice z červeného sukna zdobené modrým šňůrováním a výšivkou.

Gatě = traslavičky – plátěné široké kalhoty v pase stažené provázkem nebo gumou, na dolním okraji roztřepené.

Guláč – vyšší plstěný černý klobouk bez střechy, mírně kónicky tvarovaný, až po horní okraj je omotán červenobílými žinylkami, ozdoben skleněnými střapečky, vpředu je tzv. péro z umělých květů, korálků, točených drátků, zrcátek a mašliček.

Húseňák – nízký plstěný klobouk.

s polokulovitým dýnkem a úzkou stříškou, u svobodných zdobený obdobně jako guláč, u ženatých jen žinylkami a červenou květinou.

Chlapecký šátek – červená hedvábná vázanka.

Kabaňa – krátký kabátek do pasu ušitý z tmavého sukna nebo látkový s červeně vykládanými reverami.

Kapesník – vyšíváný šátek do puntu nohavic.

Kosířek – na Podluží speciálně bělené a speciálně preparované péro z jeřába popelavého, v jiných obcích péro z kohoutího ocasu, je symbolem svobodného chlapce.

Košile s plátěnými rukávy – pro méně sváteční příležitosti nebo k přespolní muzice.

Kožuch – dlouhý hnědý kožich, lemovaný černou beránčinou a vyšíváný na zádech.

Lajbl – vesta.

Mašle – malované stuhy na lajbl.

Molová košile – slavnostní košile s bohatě vyšívánými molovými rukávy.

Mužácké nohavice – tmavě modré soukenné nohavice.

Předek – krátké dřívko s trsem pestrobarevných úzkých stužek, odznak stárka, který se nosí zasunutý vedle točka, v současnosti častěji zasunutý v holínce.

Ratyňák – bílý, namodralý nebo nazelenalý soukenný kabátek do pasu s červenými reverami a červeně podloženými rukávy, zdobený množstvím perleťových gombíků.

Strapčáky – vysoké holínkové boty ozdobené dlouhým hedvábným strapcem.

Točko – na guláči, jde o husí brk, do něhož se zasouvá kosířek.

Zástěra – modrá plátěná oděvní součástka pracovního oděvu, k svátečním traslavicím bývá z bleděmodrého plátna s vyšívánou bordurou.

Dívčí obřadní kroj z Lanžhota. Foto: Michal Schneider

Dívka v šátku strážáčku a šobaj v ratyňáku. Foto: Michal Schneider

Dívka ve svátečním kroji. Foto: Michal Schneider

Šobaj v kožuchu. Foto: Michal Schneider

Rozdíly

MUTĚNICKO-HOVORANSKO

Velký obojek s bílým dírkovým vyšíváním a kroužkováním po obvodu, jaké se na podlužáckých obojích neuplatnilo.

Obojek původního mutěnického kroje byl větší než podlužácký a stejně tak i bíle vyšíváný „fěrtoch“ byl širší než na Podluží a odlišoval se také stylem vyšívání.

Jupka – nad pasem se vsazeným pruhem stejné látky, který se kulmoval.

Mužská košile bývala vyšívána v barvě žluté a fialkové.

Svobodní mají kosířek z kohoutího ocasu.

Červenice – v pase viditelně omotané řemenem.

Jiný typ šátku do nohavic.

Vestě říkají kordula.

Bílý kožíšek s šůsky přeloženými dozadu nosily ženy i děvčata nejen na Hovoransku, ale také na Podluží.

Turecký šátek uvázaný „na rožky“ a „na zaušnice“.

Dívčí čizmy vyšíváné žlutě, červeně, zeleně a bíle.

Obřadní úprava hlavy – pentlení.

PODLUŽÍ

Turecké šátky se nikdy na Podluží nenosily, protože hluboko do 19. století přetrvávaly šátky a čepce s jemně vyšívánými dýnky a po nich různé šátky. Kostičanky si dávají vyšívat drobné dírky i na kasanice (4,5 m na jednu spodničku).

Preparovaný kosířek z péra jeřába popelavého.

Vestě říkají lajbl.

Obřadní úprava hlavy – rožky a šatka, růže, bílý věneček.

Vlasy zapletené na zahrádku.

Obojky a fěrtochy lemované vláčkovou krajkou.

HANÁCKÉ SLOVÁCKO

Žluté a černé soukenné nohavice.

Obřadní úprava hlavy – věnec s kotůčem.

Kulatý ležatý límec obršlák.

Chlapecké čizmy vyšíváné zeleně

a zdobené zeleným střapcem.

Dívčí boty jsou vysoké šněrovací.

KYJOVSKO

Obřadní úprava hlavy – drúžení.

Ležatý límec obojek s černou výšivkou.

Červená vlněná sukně s barevnými vytkávanými vzory.

Černý vyvazovaný fěrtoch.

Jinak vrapené čizmy.

Zajímavosti

ÚDRŽBA ODĚVŮ

Praní – plátěné součástky se kdysi praly v pajchovni, což byl škopek o třech nohách, do kterého se vložilo namydlené prádlo, překrylo se plachtou posypanou popelem a asi dvacetkrát se prolilo vřelou vodou. Poté se prádlo vytáhlo a nad potokem se na zvláštních lavečkách vytloukalo dřevěným pístem. Později byly k tomuto účelu používány valchy a postupem doby, s pokročilejšími technologiemi, i pračky.

Škrobení se dělo namáčením ve vývaru po moučných jídlech nebo uvařeným bramborovým škrobem, rýžovým škrobem s přídavkem boraxu apod. Spodničky se škrobí a ještě vlhké se žehlí a skládají.

Žehlení – plátěné součástky se pomocí dřevěné destičky hladily navinuté na dlouhém dřevěném válci. Jemnější věci se hladily zvláštními skleněnými hladítky nebo i uchem od sklenice.

Škrobení a žehlení kasaníc se od 2. poloviny 20. století věnují ženy-specialistky buď v místě bydliště, nebo za nimi zákaznice dojíždí do okolních vesnic.

Vlněné a flanelové součástky se nepraly, vykartáčovaly se, převrátily naruby a ukládaly do truhly nebo skříně. Dnes jsou dávány do čistírny a sukně se věší na ramínka. Pamětnice prozradily trik, který v minulosti používaly, když si okraje sukní znečistily od prachu a kolomazi na vozových cestách – natřít máslem a pak namydlit.

Bílé kožichy se čistily bílou křídou nebo se posypaly moukou a promnuly.

Bíle vyšívané součástky se perou velmi opatrně ručně a s odpáranými krajkami a po vyžehlení se prokládají modrým krepopovým nebo hedvábným papírem, aby nezežloutly. Klobouky, rožky a natrvalo

uvázané turecké šátky se svazují do šátku nebo ukládají do krabice s volnými cípy a stuhami složenými dovnitř, do mašlí na rozcích jsou pro udržení tvaru vkládány ohnuté pohlednice.

Spodničky – každá se převáže šňůrkou, aby na nich vytvořené sklady neztratily tvar, a naskládají se do kufru. Dříve je ženy zastýlaly do postele v parádní jizbě. Vlnáky se skládají do čtverců, šátky rovněž. Zástěry pak do malého obdélníku a před oblékáním se nežehlí, protože přehyby představují správnou úpravu zástěry, jak se má nosit.

ZAPLÉTÁNÍ VLASŮ NA PODLUŽÍ

Podluží se od okolních oblastí liší zvláštním svátečním a obřadním dívčím účesem, nezbytným pod krojovou pokrývkou hlavy zvanou rožky a kokeš. Účesu se říká „na zahrádku“. Ve Staré Břeclavi byl až do poloviny 20. století znám typ zaplétání „na podkrúcky“ – vlasy jsou uprostřed rozděleny na pěšinku a z každé její strany jsou hladce sčesány a podtočeny směrem k čelu. Vlasy v týle jsou spleteny ve dva copy a ovinuty kolem hlavy.

V národopisně zaměřené literatuře o Podluží z 19. století i v novější odborné literatuře je účesům věnována jen okrajová pozornost. Ze strohých popisů se dá vyvodit, že vlasy upravovaly ženy-specialistky a – jak už bylo řečeno výše – se uprostřed hladce rozčesávaly na cestičku a splétaly do dvou copů, které se ovíjely kolem hlavy. František Bartoš píše, že copu se v Břeclavi říká ocásek, v Lanžhotě mrdús a v Moravské Nové Vsi lelík. Výraz „na zahrádku“ a „lelík“ pro copy zaznamenává Josef Kopecký v popise podlužácké svatby.

POPIS ÚČESU

Postup zaplétání „zahrádky“, tj. dvou copánků se zoubky nad čelem, je ve všech obcích obdobný. Uvádím popis dokumentovaný u Anny Škápíkové (1925–2014) z Lanžhota:

1. Vlasy se nejprve rozčesou a nad čelem rozdělí na pěšinku – pútec. Zaplétá se nejprve jedna půlka hlavy a potom druhá.
2. Od kraje pěšinky se oddělí tenký pramínek vlasů a namastí se brilantinou,

vazelínou nebo Indulonou, případně sádlem. Promašťování usnadňuje tvarování vlasů, protože jsou hladké, poddajné a nepoletují. Pramínek se natočí na nit a zaplétaná dívka si ji přidržuje před obličejem, dokud zapletačka nevytvaruje první oblouček – canglíček a nepřidá k němu další vlasy, z nichž splétá třípramenný cop, základ zahrádky.

3. Zahrádka se plete tak, že se vždy po dvou zaplétání třípramenného copánku přiberou další dva pramínky namaštěných vlasů a současně se z copánku nad čelem vytahují jehlou drobné obloučky. Když je copánek s canglíčky dopleten, protáhne se zoubky nit a copánek se zastrčí za ucho. Zapletačka stejným způsobem pokračuje na druhé půlce hlavy. Obratné ruce tak vytvoří vlasovou krajkou kryjící spánky.
4. Ze spodních vlasů pod ušima se na obou stranách uplete pětipramenný „cúpek“. Oba copánky-lelíky se vedou nad čelem z jedné strany na druhou, a vytvoří tak vlasový věneček, lemující zahrádku.
5. Zbylé vlasy se spletou ve dva copy, ty se v týle svinou do uzlu, který se po nasazení rožků propíchne dvěma dlouhými špendlíky, jež pomáhají přidržet tento tuhý čepec na hlavě. Nit fixující canglíčky se odstříhne, nebo se může ponechat.

LOKÁLNÍ ROZDÍLY

Tvrdonice. Zdejší zapletačkou byla od 20. let Františka Poláčková-Veteránka (1900–1990). Její způsob zaplétání byl ob-

vyklý pro Tvrdonice a Kostice, vlasový věneček nad zahrádkou je tvořen čtyřmi „háďátky“. Tak se říká zvláštnímu hadovitému copánku, upletenému ze tří pramenů a zdrhnutému kolem prostředního pramene tak, že připomíná hadí pohyb. V **Prušánkách** ponechávala zapletačka zoubky protažené nití, která se uvažovala v týle, aby zoubky pěkně přiléhaly k čelu. V **Lanžhotě** je sice zahrádka stejná, avšak věneček nad ní byl tvořen dvěma hladkými pětipramennými cůpky. **Starobřeclavská** zahrádka bývala odlišná, bývaly v ní „canglíčky na veliké“, tedy ne tak drobné jako v Tvrdonicích, a navíc vytažené z „podkrúcek“. Zaplétání věnečku ze dvou osmipramenných cůpků existovalo podle archivních pramenů v **Poštorné** a **Charvátské Nové Vsi**. Ploché copy z osmi i více pramenů se dodnes splétají v **Dolních Bojanovicích** u účesu zvaného „koš“, jsou doloženy u moravských Charvátů, na Brněnsku u obřadního účesu „vrčky“, který svými „reličky“ připomíná podlužáckou zahrádku, dále na Bolešlavsku, Jindřichohradecku, Táborsku a jinde.

Dříve se vlasy spletly ve dva copy, z nichž se ovinutím kolem hlavy vytvořil věneček nad čelem. Nověji se pro tento účel splétaly samostatné copánky a ze zbývajících vlasů se svinul v týle drdol. V **Mikulčicích** tomu říkali „na bělku“.

Vlasy „na zahrádku“ nebyly výsadou dospělých dívek, zaplétala se tak děvčátka k prvnímu svatému přijímání. V tomto případě vlasy v týle volně splývaly na záda a vlasový věneček „nad zahrádkou“ byl do-

plněn světlou stužkou a zelenou ratolestí. Rovněž vdané ženy si prý dávaly zaplétat vlasy, když oblékaly „zavijačku“.

VÝVOJOVÉ ROZDÍLY

Zhruba od poloviny 20. století přicházely do módy krátké vlasy s ofinou, pro zaplétání zcela nevhodnou, proto si děvčata vlasy do rožků kulmovala, což později zavrhl jako nestylové. S novým řešením přišla kostická zapletačka a malérečka Ludmila Ondryšková (†1976). Její nápad natrvalo zapleteného příčesku (na Podluží se mu říká paruka), který se jednoduše uvazuje na hlavu, se velmi rychle ujal. Rozdíl mezi zaplétáním na hlavě a parukou je především v pěšince – pútcí, která u paruk schází stejně jako dva větší zoubky po stranách pěšinky. Další rozdíl, stejně evidentní, je v počtu čupků a jejich vzájemné kombinaci.

Úprava vlasů v týle je při použití paruk individuální a závisí na délce vlasů. Móda paruk sebou nese i změny v úpravě rožků a kokešů. Podle Hornových i Mánesových vyobrazení byly tyto pokrývky hlavy vzadu otevřené, nyní se do otvoru vsazují kytice z umělých květů a korálků (zvané gučka), aby krátké vlasy v týle a úvazek paruky nebylo vidět.

OBŘADNÍ ZAPLÉTÁNÍ NA SEVERNÍM PODLUŽÍ

Obřadní úbor nevěsty z Lužic popsal v roce 1898 Josef Kopecký, který uvádí, že nevěsta měla vlasy zapleteny „na zahrádku“, k nim věnec a v týle „krépelici“, smyčku ze šesti různobarevných hedvábných pentlí na čtyři prsty širokých, z nichž deset konců splývá vzadu až pod pás a dva visí přes prsa. Kromě této svatební úpravy

je známa tzv. růža – lepenkové rožky válcovitého tvaru s kulatým dýnkem zcela pokrytým naskládanými pentlemi a často se zrcátkem uprostřed, v týle splývají – až po kolena – četné stuhy a šatka s krémovými ficlemi, ovinutá kolem růže. Dýnko růže se poněkud podobá kotůči nevěstinského čepení z jižní části hanáckého Slovácka nebo úpravě vacenovických nevěst, liší se však onou šatkou s ficlemi. Tato svatební úprava se dnes sporadicky vyskytuje především v Dolních Bojanovicích, podle Josefa Klvani však byla koncem 19. století patrně rozšířena na celém severním Podluží, stejně jako obřadní zaplétání „na koš“. Název účesu je odvozen od tvaru, který opravdu připomíná koš obrácený dnem vzhůru.

Postup zaplétání: Vlasy se nejprve hladce sčesou do týla, kde se tkanicí sváží do culíku. Ten se rozdělí na čtyři stejně silné části. Z každé z nich se plete zvláštní plochý cop z 12–14 pramenů tak, že pravý krajní pramen se proplete zbývajícimi prameny jako při látání nebo tkaní. Zajímavé je, že zapletačka předem nerozdělí zaplétaný cop na jednotlivé prameny, nýbrž je odděluje postupně až při proplétání. Nelze tedy předem říci, zda cop bude z dvanácti či čtrnácti pramenů. To závisí na hustotě a kvalitě vlasů a také na tom, „jak sa to utrefí“. Ke konci pletení, když už se vlasy ztenčují, spletou se do třípramenného čupku, do něhož se vplete nit, kterou se konec copu zaváže, a zajistí tak proti rozpletení.

Postup zaplétání plochého copu poněkud připomíná tkaní, kde jednotlivé prameny vlasů tvoří osnovu. Rozdíl oproti tkaní je v tom, že pravý krajní pramen je vždy současně útkem pro jednu řadu zaplétání, a také v tom, že zaplétání je jednosměrné

zprava doleva. Útek se tedy neproplétá tam a zpět jako při tkaní. Stejným způsobem se upletou ještě tři copy. Při práci se musí vlasy vydatně vlhčit vodou a mastit vazelinou nebo pomádou na vlasy, aby byly tvárné a hotový cop úhledný.

Ze čtyř plochých vrkočů zapletačka aranžuje výsledný účes. Dva krajní copy, nejprve levý, pak pravý, se nastojato sponkami přichytí v týle tak, že vytvářejí stěny koše. Dva vnitřní copy se svinou a přichytí se mezi stěny koše – představují jeho dno. Pro upevnění účesu je zapotřebí značné množství vlasenek.

Součástí tohoto náročného účesu je i zahrádka z vlasů nad čelem. V dobách, kdy si děvčata nechávala vlasy zaplétat, zhotovila zapletačka nejprve zahrádku a pak teprve „koš“. V současnosti je zahrádka z vlasů nahrazena parukou, která se snadno a rychle k hlavě přiváže. Ostatně i koš lze učesat z předem upletené paruky.

Hotový účes se ozdobí snítkou asparágu nebo myrty (nevěsta), která se ovine kolem „koše“. Nezbytným doplňkem popsaného účesu je věnec z umělých květin – konvalinek, pomněnek, růžových poupat a umělých stonků myrty nebo rozmarýnu. Prodloužené konce věnce spadají až pod pas a jsou ukončeny růžovými poupaty.

Vlasy upravené „na koš“ a věnec nosí v Dolních Bojanovicích nevěsty a družičky při pohřbu svobodných. Především je to však obřadní účes pro církevní slavnosti, patří mezi ně primice, svátek Božího Těla, Nejsvětějšího srdce Ježíšova a pouť k Panně Marii do Žarošic.

Foto z archivu obce Mikulčice

Fotogalerie

Fota: Michal Schneider

Boty – střapčáky

Canglovica

Červeně vyšívaný obojek k zavíjačce

Červenice

Čižmy ženatého muže

Čižmy ženské

Fěrtach

Fidle (krajka smetanové barvy) na šatce z Lanžbota

Húseňák

Húseňák svobodného chlápce

Шарфа

Жакет

Kapesníček

Kapesník do punktu nobavie

Kolčeš

Kostřek

Krčglížek

Košilka

Mašle chlapecké na lajbl

Kožuch

Lajbl chlapečký

Molová košile

Mužácké nobavice

Obojek

Pentle

Rukávce

Rožky – ženská pokrývka hlavy

Spodní sukně

Šatka

Šaty – pasnica

Šátek

Šnba

Tacle

Turecký šátek

Vlňák

Vyšívání na červenicích

Zabrádka – zapletené vlasy do rožků

Zástěra k sukni červenici

Oblékání slavnostního kroje

Fota: Michal Schneider

POUŽITÁ LITERATURA

- BARTOŠ, F.: Podluží a Podlužáci. Národopisný obrázek z jižní Moravy. In: Lid a národ II. Velké Meziříčí 1885, s. 6–99.
- BARTOŠ, F.: Naše děti. Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poezie, zábavy a hry i práce společné. Brno 1888.
- BIMKOVÁ, M. – SVOBODOVÁ, V.: Lidový kroj a jeho výroba, In Vlastivěda moravská – Kyjovsko, Muzejní spolek v Brně, 1970, s. 200–227.
- BÍZA, J. – SKÁCEL, J.: Slovácká obec Rohatec. Rohatec 1973, s. 91–97.
- BROUČEK, S. – JEŘÁBEK, R. (red.): Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, 3. svazek. Praha 2007, s. 1008–1010.
- DOSTÁL, J.: Jak je to s tím podlužáckým kosírkem. Malovaný kraj 5, 1969, č. 7, s. 6–7.
- DOSTÁL, J.: Kožuchy na Podluží, (S devíti obrázky od autora). Vlastivědný věstník moravský 2, 1947, s. 264–272.
- DUDÍK, B.: Catalog der nationalen Hausindustrie und der Volkstrachten in Maehren. Brünn 1873, s. 1–59 sestavený pro Světovou výstavu ve Vídni 1873.
- ESTERKA, F.: Růža na severním Podluží. Masarykovou stopou 2, 1948, s. 71.
- HERBEN, J.: Moravské obrázky. Praha 1888.
- HORN, W.: Maehrens ausgezeichnete Volkstrachten. Brünn 1837.
- JANČÁŘ, J. a kol.: Rohatec: minulost a současnost obce. Rohatec 2003, s. 124–128.
- JEŘÁBEK, R. – FROLEC, V. – HOLÝ, D.: Podluží. Kniha o lidovém umění. Brno 1962.
- JEŘÁBKOVÁ, A.: Odívání. In Vlastivěda moravská – Země a lid, sv. 10, Ústav lidové kultury ve Strážnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000, s. 116–158.
- KLVAŇA, J.: Lidové kroje na moravském Slovensku. In: Moravské Slovensko 1/1. Praha 1918, s. 97–252.
- KOPECKÝ, J.: Slovácká svatba na Podluží. Praha 1898.
- KRUŽÍK, J.: Kroje na Podluží. Břeclav 1982.
- LUDVÍKOVÁ, M.: Lidová výšivka na Podluží. Uherské Hradiště 1982.
- LUDVÍKOVÁ, M.: Poznámky k vývoji kroje na Podluží v první polovině 19. století. Folia ethnographica 27, 1993, s. 47–55.
- LUDVÍKOVÁ, M.: Moravské a slezské kroje. Kvaše z roku 1814. Brno, Moravské zemské muzeum 2000, s. 163–164.
- NEZHODOVÁ, S.: Hanácké Slovácko a jeho slavnostní kroj. In: Rekonstrukce slavnostního kroje a možnosti její aplikace v praxi. Hanácké Slovácko, jeho tradiční oděvní kultura. Hustopeče, MMG 2009, s. 6–30.
- NEZHODOVÁ, S.: Lidové stavitelství a ornament na hanáckém Slovácku: od tradičních forem ke komerční estetizaci. In: Sklepy, budy, presúzy – kudy dál? aneb Minulost, současnost a budoucnost areálů vinných sklepů. Sborník příspěvků ze semináře konaného 16. června 2011 v Bořeticích – Kraví hoře. Bořetice 2011, s. 69–94.
- ONDERKOVÁ-DOSTÁLOVÁ, L.: Lidové umění moravského Podluží. Disertace. Brno 1953.

STRÁNSKÁ, D.: Lidové kroje v Československu I. Praha 1949.

SŮKALOVÁ, D.: Dívčí hanácko-slovácký kroj na pozadí historického vývoje. Na příkladu obcí Čejkovice a Velké Bílovice. Magisterská diplomová práce. FF MU, Brno 2010.

ŠEBESTOVÁ, A.: Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky. Olomouc 1900.

TUREK, A.: Charvátská kolonizace na Moravě, Časopis Matice moravské 61, 1937, s. 49–70, 195–212 a 363–390.

WOLNY, G.: Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert von Gregor Wolny, Benediktiner und professor. II. Band. Brünner Kreis. I. Abtheilung. Brünn 1836.

ZEMAN, I. A.: Die Podlužaken. Ein kleiner Beytrag zur Ethnographie von Mähren. In: Mährischer Wanderer, Brünn 2. 2. 1811, nestránkováno.

Obsah

LIDOVÝ ODĚV	3
PODLUŽÍ	5
DOLNÍ BOJANOVICE	9
HRUŠKY	10
JOSEFOV	11
KOSTICE	12
LADNÁ	13
LANŽHOT	14
LUŽICE	15
MIKULČICE	16
MORAVSKÁ NOVÁ VES	18
PRUŠÁNKY	19
STARÝ Poddvorov	21
TVRDONICE	24
TÝNEC	25
HANÁCKÉ SLOVÁCKO, JIŽNÍ KROJOVÝ OKRSEK	26
ČEJKOVICE	28
MORAVSKÝ ŽIŽKOV	29
NOVÝ Poddvorov	31
JIHOKYJOVSKÝ KROJOVÝ OKRSEK	32
DUBŇANY	33
MUTĚNICKO-HOVORANSKÝ KROJOVÝ OKRSEK	34
ČEJČ	36
MUTĚNICE	39
TEREZÍN	41
ROHATECKÝ KROJ	43
KROJOVÉ SOUČÁSTKY	46
ROZDÍLY	50
ZAJÍMAVOSTI	51
ÚDRŽBA ODĚVŮ	51
ZAPLÉTÁNÍ VLASŮ NA PODLUŽÍ	52
FOTOGALERIE	55
OBLÉKÁNÍ SLAVNOSTNÍHO KROJE	74
POUŽITÁ LITERATURA	77

Kroje na Podluží a Hodonínsku

Pro Místní akční skupinu Dolní Morava, z. s., vydal v roce 2015 Malovaný kraj, občanské sdružení, Břeclav

Text: Mgr. Jitka Matuszková, Ph.D.

Fota: Michal Schneider, PhDr. František Synek, MgA. Vladimír Židlický, archivy obcí Čejč, Lužice, Mikulčice a Nový Poddvorov, archiv města Dubňany

Grafická úprava, sazba a tisk: Atelier FGT s.r.o.

ISBN 978-80-87954-03-4

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

EVROPSKÝ ZEMĚDĚLSKÝ FOND PRO ROZVOJ VENKOVA: EVROPA INVESTUJE DO VENKOVSKÝCH OBLASTÍ